

AMSTELRUST:

HISTORISCH OVERZICHT VAN HUIS EN PARK

INHOUD:

- I Amstelrust: bodem en landschap.
- II De ligging van Huis Amstelrust in het algemeen.
- III Huis Amstelrust als monument.
- IV De ligging van Amstelrust in de 17de en 18de eeuw.
- V Relevante gegevens uit archieven en koopakten van de 17de, 18de, 19de en 20ste eeuw.
- VI Kaarten, plattegronden en ontwerpen betreffende de buitenplaats Amstelrust.
  - 1. Het ontwerp van Jacob Hagen (1768).
  - 2. Kadasterkaart uit 1832 (situatie 1818).
  - 3. De topografische Militaire Kaart / TMK, 1839-1859.
  - 4. De Kuyper's Atlas uit 1865-1869.
  - 5. Vogelvlucht van kwekerij De Tuinbouw op Amstelrust (ca. 1870) en de geschiedenis van de kwekerij.
  - 6. Kadasterkaarten uit 1885 of eerder en vernieuwd in 1910.
  - 7. Topografische Kaarten 1:25.000 (1873-1919).
  - 8. Tuin- en parkontwerp van L. A. Springer uit 1913.
  - 9. Tuin- en parkontwerp van D. F. Tersteeg.
  - 10. Ontwerp voor sportpark (1929-1930).
  - 11. Historische luchtfoto's uit 1944.
  - 12. Recente geschiedenis: Topografische Kaarten 1:25.000, 1946; 1961; 1969; 1981.
- VII Een oriënterend bezoek aan de buitenplaats t.b.v. dit onderzoek.
- VIII Samenvatting.
- IX Aanbevelingen betreffende de toekomst van huis, park en tuinen.
- X Literatuur.

BIJLAGEN

HUIS EN PARK AMSTELRUST¹

I. Amstelrust: bodem en landschap.

De Bodemkaart van Nederland geeft aan dat de bodem vlak langs de Amstel, waarop Amstelrust is gebouwd en aangelegd, uit laagveen bestaat. Vlak langs de rivier hebben we te maken met klei op veen (veen binnen 40 cm.), en wel humeuze tot venige klei op humusarme zware klei. Meer landinwaarts is er sprake van bosveen, en wel venige en humusrijke klei en zandige klei. Deze gronden langs de Amstel werden pas ingepolderd in de jaren twintig en dertig van de 17de eeuw. De bodem was slap en eigenlijk niet geschikt voor bebouwing. Het laagveen is uitstekende grond voor een kwekerij, maar ongeschikt als bouwgrond en voor het behoud van zware parkbomen. Het park is dan ook al een paar maal opgehoogd. De waterhuishouding van het park zal altijd een probleem blijven. In principe spelen hier dezelfde problemen als bijvoorbeeld in het Vondelpark. Bij de aanplant van nieuwe bomen dient men hier zeer ernstig rekening mee te houden.

Het Amstel-oeverlandschap is nooit voor bewoning zo populair geweest als bijvoorbeeld het Vecht-oeverlandschap omdat de grond te slap was voor bebouwing,

---

¹ Zakelijke gegevens: Adres: Amsteldijk 319 / 1083 AB Amsterdam; vroeger gelegen in gemeente Nieuwer Amstel. Thans groot 3 ha.. Kad. Sectie AK, no. 634; eerder Sectie E, 470; E 1126. Nieuwer-Amstel werd geannexeerd door Amsterdam in 1896; en later in 1921.

omdat het klimaat niet optimaal was door vochtige dampen en omdat er veel muggen voorkwamen.

De buitenplaats is aangelegd over drie percelen land, die zuidwest – noordoost lopen in de richting van de Amstel. De afwateringssloten van deze percelen lopen schuin op de rivier aan. Door de bocht in de rivier ter plaatse van Amstelrust was de plaats oorspronkelijk aan de oostzijde breder dan aan de westzijde. Aan de overzijde van de rivier is min of meer een zelfde parcellering en een zelfde afwateringssysteem.

II. De ligging van Huis Amstelrust in het algemeen.

Het huis is gelegen in Hoogheemraadschap Amstelland, langs de Zuider-Amstel en wordt omgrensd door de rivier de Amstel aan de oostzijde; het Amstelpark (38 ha.) aan de west- en zuidzijde en aan een particulier terrein met woning aan de noordzijde. De plaats ligt ten zuiden van rijksweg A10. Ten noorden van Amstelrust, aan de andere kant van de A10 ligt de begraafplaats Zorgvlied, vroeger ook een buitenplaats aan de Amstel.

Het huis is met de oostelijke zijvleugel naar de Amstel gesitueerd. De voorzijde van het huis ziet zuidwaarts over de Amstel; de achterzijde noordwaarts. Ongeveer ter plaatse van de bocht in de rivier begint de inrijlaan die loodrecht op de Amstel is aangelegd.

III. Huis Amstelrust als monument.

Het eerste huis Amstelrust is volgens de literatuur gebouwd door de architect Adriaan Dortsman. Dit huis is ca. 1725 afgebroken en / of grondig vernieuwd. Het nieuwe huis is gebouwd tussen 1725 en 1728. Dit huis is te zien op de prent van A. Rademaker (1730). Het tegenwoordige nu nagenoeg vierkante landhuis (XVIII A/B) is grondig verbouwd in empirestijl in de eerste helft van de 19de eeuw en heeft een door vier schoorstenen bekroond schilddak, gootlijsten met consoles, voorgevel voorzien van middenrisaliet en hoeklisenen; deuroplijsting en dakkapel empire; boogbrug met smeedijzeren toegangshek uit de bouwtijd van het vernieuwde huis. Het interieur is na WO II geheel vernieuwd.

Het huis is een rijksmonument (mon. nr. 261) terwijl de totale buitenplaats in voorbescherming is (artikel 3 Mon.Wet²). Het terrein heeft de NSW-status (Natuurschoonwet).

IV. De ligging van Amstelrust in de 17de en 18de eeuw.

Een wandeling langs de Amstel was in de 17de eeuw een zeer geliefde bezigheid voor Amsterdammers: er was dan ook aan herbergen, speelhuizen en uitspanningen geen gebrek. Rijke kooplieden lieten er hun buitenhuis bouwen. Vanaf de bel-étage en vanuit een koepel kon men veelal over de rivier kijken. Voor Rembrandt was de rivier en het wijde Amstelland een bron van inspiratie. Hij heeft hier vele schetsen gemaakt.

---

² De concept-beschrijving spreekt in de redengevende omschrijving van het complex, over een in structuur en deels in detail gaaf bewaarde buitenplaats; over een kleinschalige aanleg in landschapsstijl; en over een visueel-landschappelijke relatie met de omgeving.

Figuur 1: Rembrandt's gezicht op de Omval, 1645

De meest interessante vaarroute voerde direct vanuit Amsterdam, met de trekvaart over de Amstel, langs de Omval, en aftakkend bij Ouderkerk, via de Holendrecht, Kromme Angstel en Vecht richting Utrecht. Dit was de vermaarde tocht van Amsterdam naar Utrecht langs talloze hofsteden en buitenplaatsen.

Het huis Amstelrust was dus gelegen aan de meest interessante route van Amsterdam naar Utrecht in die tijd. Het huis werd in 1730 door A. Rademaker afgebeeld in zijn boek *Hollands Arcadia*. De titel onder de prent luidt: Hofstede Amstelrust, toebehorende den heer [Jan] Steur³. Op de prent is achter het hek een formele aanleg met bomen, hagen en bogen te zien (zie Figuur2; Bijlage 1).. In de inleiding van het boek bezingt G. Tysens Amstelrust als volgt:

“Hier vind myn zangheldin op nieuw een nieuwen lust, Daar zy haar zelfs vermaakt by 't wélig AMSTEL-RUST, En ziet den ingang met zyn netgeschore Hágen, De Taxis stammen, die hun groene knoppen drágen, Geschóren door de kunst, vergróten het sieraad. 't Is alles hier op 't schoonst'waar 't oog ooit weiden gaat.

Twé groene Bógen, uit den tuingrond opgeschóten; versieren d'ingang, daar de Hofpoort is ontslóten; De Hofpoort, die zo breed met haar pyláren praald, wanneer de zonneglans op het arduin werk straald, Het geen zyn kruin bedekt, kan my op 'thoogst'behágen; Ja 'k zou hier nimmermeer naar and're schoonheid vrágen, Ten zy my 't hofgebouw noode op zyn sierlykheid 't Geen zig aan déenen kant tot aan den weg verspreid. Het ryzend dakwerk klimt ver boven alle bomen. Maar hoe! Wat zie ik? Of is my 't gezicht ontnómen? Pronkt hier een Triton op zyn steile spits? Kan 't zyn, Verduurd die hier den glans van Febus zonneshyn, En deinst hy niet terug naar Thetis koele báren, ô Neen zyn waterhoorn wil 't zoet vermaak verkláren, Het geen op AMSTEL-RUST zyn zetel heeft gestigt, Wanneer Heer STEUR hier groet het ryzend morgenligt, en plukt de zoete vrugt met verssen dauw beláden, Om het gezicht en smaak te zámen te verzáden, Waar op myn zangheldin hem wenst, dat dit geluk zig jaar op jaar vergroot, bevryd van ramp of druk!

Van de vroegere 41 buitenplaatsen langs de Amstel (ook wel de Lustwarande langs de Amstel genoemd) zijn er slechts enkele uit de historie bewaard gebleven, zoals Huis Amstelrust, Huis Oostermeer en gebouwen op Wester-Amstel, de laatste beide in Ouderkerk.

³ In het G. A. Amsterdam worden nog enkele prenten onder Amstelrust opgegeven, maar de prent Amstelrust toebehorende aan mejuffrouw Delebeecq berust op een fout. Dit moet zijn Amstellust.

V. Relevante gegevens uit archieven en koopakten van de 17de, 18de, 19de en 20ste eeuw.

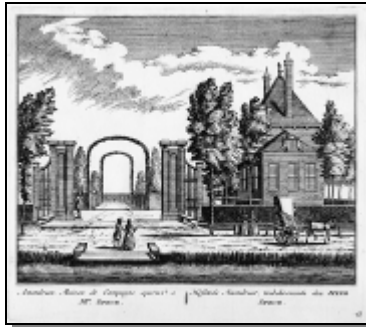
Het eerste gegeven dat we kennen⁴ is dat Michiel Pauw, schepen van Amsterdam, ter hoogte van Amstelrust een kavel land bezat, groot 27 maden. Dit heeft hij in 1635 verkocht. De eerste naam die aan dit perceel gekoppeld is, is Groenhoven. Later wordt het Reduijt genoemd.⁵

De bewonersgeschiedenis uit de 18de en 19de eeuw is ons overgedragen dankzij een artikel van Mw. I. H. van Eeghen⁶. Hieruit komen een aantal feiten naar voren die belangrijk zijn voor de bewonersgeschiedenis en de bebouwingsgeschiedenis. Ten eerste is het opmerkelijk dat de koopsom tussen 1724 en 1730 tenminste werd verdubbeld, zodat we mogen concluderen dat het huis tussen 1724 en 1730 of geheel is vernieuwd of grondig is verbouwd en gemoderniseerd. Het huis op de prent van Rademaker is duidelijk een 18de eeuws huis met schuifvensters, dat waarschijnlijk door Jan Steur geheel opnieuw is opgetrokken.

⁴ Zie lit. Groesbeek, 1966.

⁵ Groenhoven werd in 1638 verkocht aan Michiel Gijsbertsz. Popta. Volgens Groesbeek liet Popta door Philips Vingboons het Huis Groenhoven bouwen. Dit heette later Reduijt. De gegevens van Groesbeek en I. H. van Eeghen (noot 6) komen niet helemaal met elkaar overeen. Wie het 17de eeuwse huis gebouwd heeft blijft onduidelijk.

⁶ I. H. van Eeghen. Amsterdammers langs de Amstel. *Maandblad voor de kennis van Amsterdam. Orgaan van het Genootschap Amstelodamum*. Jg. 46 (juni 1959), p. 121 t/m 134.
Aan het eind van de 17de eeuw was Amstelrust in bezit van Sara Popta, gehuwd met Mr. Jacob van der Does. Zij stierf in 1702 en haar erfgenaam was haar dochter Jacoba Catharina van der Does, die echter een jaar later in het kraambed overleed. Haar enig kind Sara Cornelia van Marcelis erfde toen de buitenplaats. In 1724 verkocht Jan Lucas Bouwens, de echtgenoot van Sara Cornelia het bezit aan Jan Steur uit Amsterdam. Steur overleed in 1728, gevolgd door zijn dochter in 1729, zodat het huis alweer werd verkocht in 1730 aan Jean du Pire. De volgende eigenaar van Amstelrust werd in 1754 Hendrika Kumsius, weduwe van de koopman Ameshoff. Haar familie bewoonde de buitenplaats precies 50 jaar. In 1767 ging het bezit over op de zoon dijkgraaf Arnoldus Ameshoff, die 's winters op de Singel in Amsterdam woonde en 's zomers op Amstelrust verbleef. In zijn testament (zie eerder in de lopende tekst) benoemde hij de zeven kinderen van zijn gestorven broer tot erfgenaam. In 1791 stierf Ameshoff waarna eerst de weduwe van zijn broer Alberta Hooghenberg tot haar dood Amstelrust zou bewonen. Na de dood van Alberta verkochten de kinderen in 1804 het huis Amstelrust en 16 morgen land aan Christina Peeterssen, weduwe van Hendrik Wenke. Zij genoot maar vier jaar van haar nieuwe bezit. Na haar dood in 1808 ging het eigendom over op haar zoon Jan Hendrik Wenke, secretaris van Nieuwer-Amstel. In 1819 verkocht hij Amstelrust met de daarachter gelegen 12 kampen weiland aan Johannes Jacobus Anthonius Heutz, sollicitateur militair. In 1821 waren intussen de 30 jaar van Ameshoffs testament verlopen en kon er eventueel wat de gebouwen betreft gesloopt worden. Heutz had echter geen plannen in die richting. Wel verhuurde hij in 1824 de oranjerie voor kolenberging aan de fa. van Vlissingen (thans Fentener van Vlissingen; Steenkolen Handels Vereeniging / SHV) en ging in 1825 tot verkoop van zijn bezit over aan Mr. Ernst Sigismund Swaen, die bij de koop verplicht werd de kolen zo spoedig mogelijk te ruimen. Swaen bleef 10 jaar op Amstelrust wonen. In 1835 werd de buitenplaats alweer verkocht, aan Leonardus Huysinga, commissionair in effecten. Zijn familie bewoonde de buitenplaats ruim 25 jaar als zomerverblijf. Volgende eigenaren waren Pierre Francois le Jeune in 1861; Moritz Eltzbacher in 1866 (hij verhuurde de gronden waarschijnlijk aan de kwekerijfirma Van den Berg-Halverhout); Gustaaf Gerhard Schrader in 1881 (eveneens kwekerij); Matthias Knoops, makelaar in tabak in 1912 (hij verhuurt het buiten eerst en gaat er pas later zelf wonen); Stichting Sportpark Amstelrust in 1930. In 1953 werd het huis verkocht aan de Bloedtransfusiedienst; in 1956 werd Amstelrust eigendom (?) van de oud-hardlooptkampion Jan Zeegers, maar in de redengevende omschrijving van het rijksmonument Huis Amstelrust (Rijksdienst Monumentenzorg) wordt vermeld dat Jan Zeegers het recht van gebruik en / of bewoning had en dat Alexander Orlow toen over het recht van eigendom beschikte.

Figuur 2: Amstelrust in de tijd van J. Steur / A.Rademaker, 1730. Zie voor een vergroting Bijlage 1.

De nieuwe eigenaar in 1730, Jean du Pire koopt naast dit huis bovendien in 1732 ook nog een stuk land van Jan L. Bouwens, groot dertien en een halve morgen. . In 1782 maakte de eigenaar Arnoldus Ameshoff, eigenaar sinds 1767, zijn testament. Hierin werd ten aanzien van Amstelrust iets opmerkelijks vastgelegd, namelijk dat na zijn dood *30 jaar lang* niets mocht worden afgebroken, op straffe van Fl. 15.000,= voor de Diaconiearmen van Amsterdam. Door dit testament weten we dat er in 1782 sprake was van een *1) een herenhuis; 2) een stalling; 3) een koetshuis; 4) een tuinmanswoning; 5) een oranjehuis en 6) een koepel bij de oude 7) menagerie*⁷.

Alleen het gevogelte en de menagerie werden in 1791 verkocht. In Nederland werden aan het eind van de 18de eeuw en het begin van de 19de eeuw heel veel huizen afgebroken, zo ook langs de Amstel. De economische en politieke omstandigheden waren toen erg onzeker, en dit had voor het huizenbezit in die tijd ernstige gevolgen. Dankzij het testament van Ameshoff heeft Amstelrust het overleefd. In 1804 bleek in een volgende verkoopakte de grond 16 morgen (ca. 16 ha.) te omvatten. De nieuwe eigenaar in 1825 was Ernst Swaen, die aan de noordzijde van het huis een stuk grond langs de Amstel erbij kocht om een tuin aan te leggen. Ook is bekend dat hij ter wille van het uitzicht (op de Amstel) de wilgen uit de dijk liet halen. Hij was vast van plan om van Amstelrust een lustoord te maken. Het huidige huis dateert uit 1830 en heeft Swaen geheel opnieuw laten optrekken⁸. Waarschijnlijk is ook de parkaanleg in zijn tijd gemoderniseerd tot een landschapspark.

In 1866 (zie verder bij kaarten / ontwerpen, de situatie op de Top. Mil. Kaart en de kaart in de Kuypers Atlas) wordt nog steeds melding gemaakt van *1) een herenhuis; 2) een stalling; 3) een koetshuis; 4) een tuinmanswoning; 5) een oranjerie; 6) een koepel; 7) een menagerie en tenslotte nu voor het eerst genoemd 8) moes- en broeituinen*. In 1881 wordt melding gemaakt in de koopakte van 5 ha. grond, in 1896 uitgebreid met één ha.[grond langs het] water van de Amstel ten behoeve van een steiger voor de eigenaar Gustaaf Schrader. We kunnen dus concluderen dat tussen 1804 en 1881 ca. 10 ha. grond is verkocht. In 1930 werd op Amstelrust het initiatief genomen een sportpark in te richten. Nog heden ten dage zijn hiervan resten te zien in het zuidelijke deel van de tuin, in de vorm van een bassin, met betonnen ondergrond en een afscheiding van een zithoek met gemetselde muurtjes.

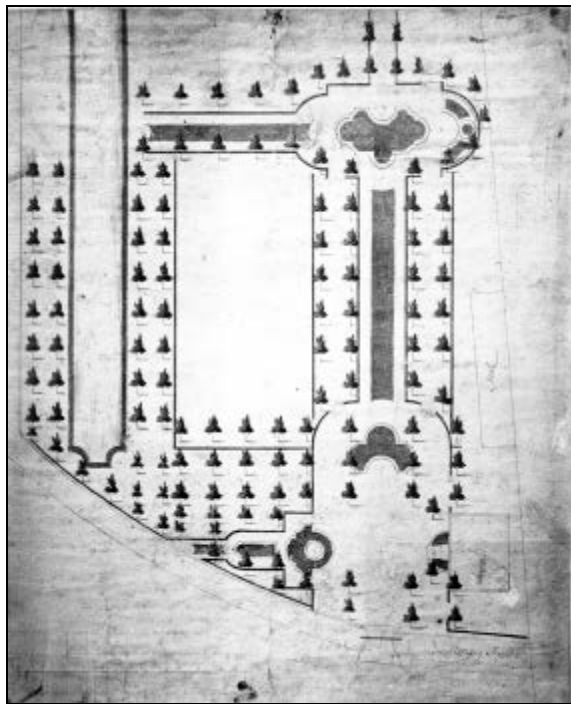
⁷ De concept-redengevende omschrijving van het rijksmonument vermeldt dat er in 1800 een verkoopadvertentie is verschenen. Hierin wordt melding gemaakt van: een zeer plaisante en extra welgesitueerd hofstede, genaamd Amstel-Rust; met deszelfs capitaale hegte, sterke en weldoortimmerde heerenhuizinge, koetshuis en stallinge, tuinmans- en andere wooningen, oranjerie, menagerien, kabinet, vinkenhuis, loots, schuuren, stygers, schuithuis en vyvers. Deze tijd moet de rijkste tijd van Amstelrust zijn geweest met minstens 14 gebouwen.

⁸ Groesbeek, 1830.

Tenslotte moet worden vermeld dat na onderzoek in het centraal Register van Particuliere Archieven er geen vermelding voorkomt die verwijst naar de familie Ameshoff (Amstelrust 1754-1804)⁹; Swaen (Amstelrust 1825-1835); en Huysinga (Amstelrust 1835-1861). Ook heeft de archivaris van Amstelveen ons gemeld dat er een grote brand is geweest in het archief van de gemeente Nieuwer Amstel in de eerste helft van de 19de eeuw, zodat geen archiefmateriaal vóór 1850 daar valt aan te treffen.

VI. 1 t/m 12. Kaarten, plattegronden en ontwerpen betreffende de buitenplaats van Amstelrust.

VI.1 Het ontwerp van Jacob Hagen, 1768.

Figuur 3: Amstelrust in de tijd van de Fam. Ameshoff; ontwerp Jacob Hagen, 1768. Zie voor een vergroting Bijlage 2.

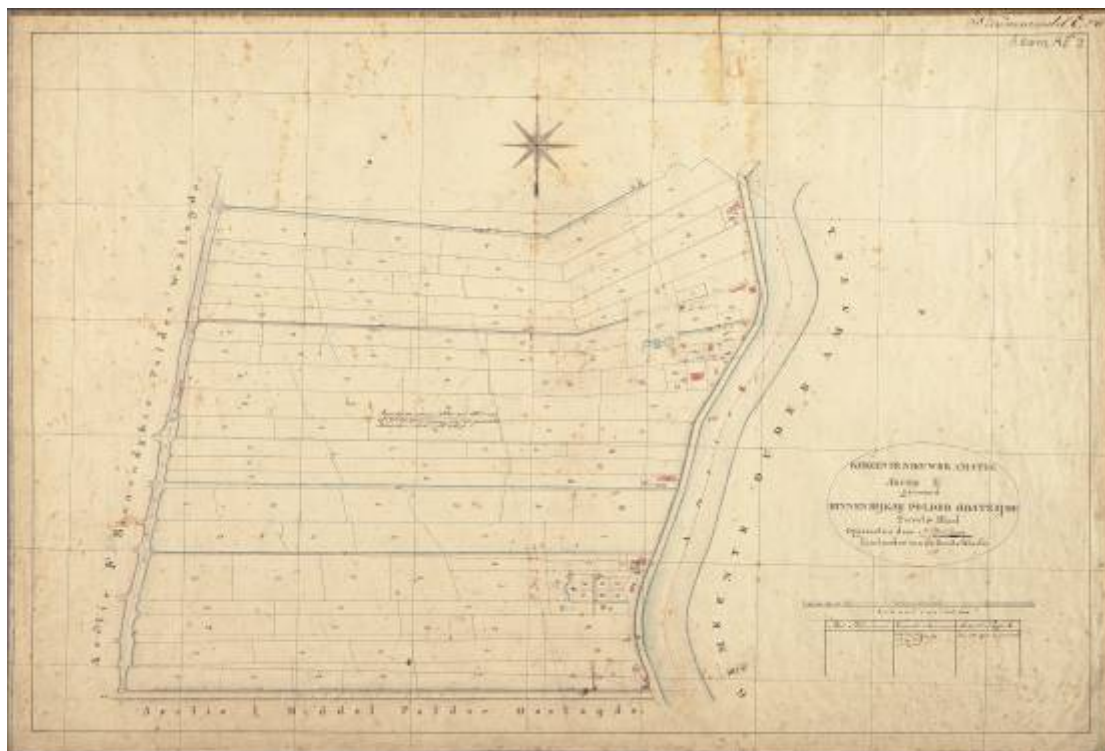
Dit ontwerp voor de heer Ameshoff uit 1768 betreft een ontwerp van de vrijwel onbekende tuinarchitect Jacob Hagen voor het gedeelte ten zuiden en ten westen van het huis. De menagerie van Ameshoff had een zekere bekendheid in die tijd, maar we kunnen ons afvragen of er in die menagerie nu vogels, vissen of grotere dieren werden gehouden? Aangezien het gevogelte en de menagerie in 1791 beide werden verkocht kunnen we aannemen dat de menagerie een aviarium was, ofwel een verzameling vogels en hoenders. Er is sprake in de koopakte van “*een koepel bij de oude menagerie*” . Aannemelijk is dan ook dat de halfcirkelvormige ruimte (met middenkoepel) op het ontwerp van Hagen, aangegeven onder (ten noord-oosten van) de “tempel”(koepel) -rechtsboven in het ontwerp- de menagerie zal zijn. Mogelijk is

⁹ Wel worden stukken genoemd, afkomstig van leden van de familie Ameshoff, gelieerd aan de familie Both Hendriksen, uit de 18e en 19e eeuw, in het archief van de familie Van Boetelaer, dat wordt bewaard in Het Utrechts Archief. Hier is verder navraag naar gedaan maar wat betreft Amstelrust is niets gevonden.

dit ook een gecombineerde oranjerie / menagerie geweest met in de zijruimten bewaarplaatsen voor planten en in de middenkoepel een grote vogelkooi. Op het ontwerp zijn naast de tempel nog een stal en een huis te onderscheiden en een grand canal (spiegelvijver en visvijver) aan de zuidkant van het terrein, *ter hoogte vaneen flauwe knik in de rivier*. De ruimte tussen grand canal en huis / stal wordt ingenomen door aanplant van bomen (de meeste geplant op rijen in lanen); door kortere en langere “*tapis verts*” (grastapijten) en door “*droge graskommen*” (verdiepte grasornamenten). De rechthoekige open ruimte tussen kanaal en grastapijt was mogelijk een boulingrin voor het klosspel¹⁰. De graskommen en tapis verts zijn kenmerkend voor de periode van het Rococo in de tuinkunst¹¹.

Opvallend is dat in dit ontwerp totaal nog geen poging tot verlandschappelijking van de tuin wordt gedaan, terwijl de eerste aanzetten hiertoe in Nederland toch al wel gedaan waren in Kennemerland, o.a. op Huis Bennebroek en Huis Beeckestijn. Het grand canal zal later eerst tot enkele vijvers (waarschijnlijk donkerblauw op de TMK) en later tot een slingerende waterpartij worden gevormd (zie de TMK en de eerste topografische kaarten, ter hoogte van de knik in de rivier).

VI.2 Kadastrale Minuut uit 1832 (1818).

Figuur 4: Kadastrale Minuut uit 1832 (1818). Zie voor een vergroting Bijlage 3. Opmeting S. P. van Diggelen.

¹⁰ Het klosspel is een soort croquet spel, ook wel bekend onder de naam ‘beugelen’ en werd gespeeld op een glad geschoren grasveld, soms verdiept aangelegd, zoals o. a. bekend van Het Loo en Amerongen.

¹¹ Zie J. v. d. M. *Cieraad der Lusthooven, bestaande in verscheydene soorten van drooge en natte kommen, parterres, graswerken, en fonteinen*. Leiden, 1720 / 1730

Op de eerste kadastrale kaart uit 1832, opgemeten in 1818, is nog steeds duidelijk het grand canal te zien dat door Jacob Hagen werd in zijn ontwerp werd voorgesteld. Daarachter, ten westen ligt nu ook een landschappelijke vijver. Op de kaart van Hagen is niet duidelijk hoe ver het grand canal doorliep, dus deze landschappelijke vijver kan ook een omvorming zijn van het achterste gedeelte van het grand canal uit 1768. Verder zien we het huis en westelijk daarvan het koetshuis annex stallen en huis van tuinman of koetsier. Tenslotte zijn er nog twee gebouwen verspreid over het terrein; een ongeveer aan het uiteinde van de hoofdwas en een ten zuiden van het grand canal. In principe moeten deze gebouwen dezelfde zijn als die genoemd worden in het testament van 1782 of in de verkoopcatalogus van ca. 1800, omdat er tot 1821 geen gebouwen afgebroken mochten worden. De diverse beschrijvingen wijken echter enigszins van elkaar af.

VI.3 De Topografische Militaire Kaart (TMK), 1839-1859

Figuur 5: Amstelrust in de tijd van Leonardus Huysinga (1835-1861). Zie voor een vergroting Bijlage 4.

De TMK van Nederland, schaal 1:50.000 is de eerste top. kaart die voor dit onderzoek gegevens kan aanreiken. Deze kaart geeft aanwijzingen uit de tijd van de eigenaar Huyzinga. Zoals we zien is het hele terrein van Amstelrust in “vlekken”ingedeeld. Het is geen overduidelijke situatiekaart, maar dit beeld doet wel veel denken aan ontwerpen van tuinarchitecten van tweede echelon, zoals de plattegronden van Gijsbert van Laar (1802-1809). “Perken” met bomen en heesters, waartussen paden zich slingeren, vullen het gehele oppervlak. We spreken hier van een gardeneske landschappelijke aanleg. Dit betekent dat in de perken een rijk kwekerssortiment wordt toegepast. Bovendien zullen enige vlekken terreinen rondom huizen en andere gebouwen moeten verbeelden. We zien ook enige vijvers op een rij, deze keer iets ten zuiden van de knik in de rivier. De kaart is echter te weinig nauwkeurig om echt als bewijsdocument te dienen voor de vorm van de vijvers. De eerste kadastrale opmeting uit. 1832 (1818) geeft nauwkeuriger details.

VI.4 *De Kuypers Atlas*¹² uit 1865-1869 (situatie 1866) geeft een beeld uit de tijd van de eigenaar Pierre le Jeune (eigenaar vanaf 1861). Amstelrust is hierop gelegen aan de westoever van de Amstel, in de Binnendijksche Polder. Ten noorden van Amstelrust kunnen we op deze kaart zien liggen -aan de west-zijde van de Amstel richting Amsterdam- de buitenplaatsen Enkelloon; Dubbelloon; Zorgvliet (de latere begraafplaats); Schoonzigt; Zeldenrust en Welna. De Rijn-Spoorweg loopt in 1865 tegenover Welna, ter hoogte van de Omval, aan de oostzijde van de Amstel. Ten zuiden van Amstelrust richting Ouderkerk / Uithoorn liggen de buitenplaatsen Weltevreden; Vredenhof en 't Kalfje, nabij het Pontveer, aan het einde van de Kalfjeslaan. Genoemde buitens maken sinds de 17de eeuw deel uit van een lange reeks buitenplaatsen, zowel aan de westzijde als aan de oostzijde van de Amstel. De prenten van A. Rademaker in Hollands Arcadia uit 1730 getuigen hiervan. Zoals al eerder gezegd zijn naast Amstelrust het tegenwoordige gebouw op Wester-Amstel en het huis Oostermeer in Ouderkerk a/d Amstel de enige overblijfselen uit vroegere rijkere tijden.

Opvallend op de kaart in de Kuypers' Atlas is dat alleen de terreinen van Amstelrust en Oostermeer min of meer nauwkeurig zijn aangegeven, Amstelrust met vijf gebouwen en Oostermeer met een complex van huis, bouwhuizen en andere gebouwen. Het lijkt alsof de rest van de huizen alleen herenhuizen zijn zonder noemenswaardige tuin- of parkaanleg.

VI.5 Vogelvlucht van Kwekerij De Tuinbouw op Amstelrust (ca. 1870) en de geschiedenis van de kwekerij:

Vanaf 1870 wordt de buitenplaats als boomkwekerij en bloemisterij "De Tuinbouw" geëxploiteerd. Moritz Eltzbacher (eigenaar sinds 1866) heeft de gronden kennelijk verhuurd. De kwekerij-firma Van den Berg gaat in 1870 samenwerking aan met de Fa. Halverhout onder de naam Gebr. Van den Berg - Halverhout. Zij voeren een kwekerij en bloemisterij op Amstelrust en staan garant voor aanleg en onderhoud van buitens en tuinen. Naast de kwekerij - vestiging op Amstelrust, wordt er ook nog handel gedreven door H. Gebr. Van den Berg in een winkel op de hoek van de Herengracht en de Hartenstraat; terwijl J. Gebr. Van den Berg aanleg en onderhoud van stads- en buitentuinen voor zijn rekening neemt. Van deze firma's zijn catalogi van bomen, heesters en tuinplanten bewaard gebleven¹³.

¹² Zie Internet www.dutchgenealogy.com/Dutch_Maps

¹³ De volgende catalogi bevinden zich in de Bibl. WUR:

1870 / 1871: Prijscourant bloem- en bladplanten; heesters, vruchtbomen, enz., onder de naam Gebr. Van den Berg.

1871: Prijscourant no. 3, Kwekerij De Tuinbouw: Bloem- en Bladplanten.

Maart 1872: Prijscourant van planten van Gebr. Van den Berg-Halverhout, bloemisten en boomkwekers op den kwekerij "De Tuinbouw" aan den Amstel nabij Amsterdam. 17p.

October 1872: Boom- en Plantkwekerij "De Tuinbouw", Fa. Gebr. Van den Berg-Halverhout. Prijscourant van vruchtboomen, heesters en coniferen.

1872: Prijscourant no. 5, Groenten-, Gras-, Bloemzaden, enz. van de Gebr. Van den Berg.

1872: Nieuwigheden Bloemzaden, boomzaden.

1873: Prijscourant van Bloembollen van J. Gebr. Van den Berg.

1873, april: no. 4, Boom- en Plantkwekerij "De Tuinbouw", F. Halverhout, Fa. Gebr. Van den Berg-Halverhout. [met vogelvlucht van kwekerij op titelpagina]. Beschrijvende voorjaars-Prijs-Courant en Nieuwigheden voor 1873. Onder de vogelvlucht de tekst: *De kwekerij "De Tuinbouw" is groot 6 ha. en bevat uitgestrekte kassen, zeer groote orangerie en ruim 200 ramen platglas (bakken); zij ligt 40 min. gaans van Amsterdam; dagelijks gelegenheid per stoomboot Volharding. Vertrekuren der Stoombooten; ligplaats: Amstel bij de Achtergracht: des morgens 9 uur 30 minuten, des namiddags 1 uur en 3 uur 30 minuten.* (Zie fig. 5).

Op de titelpagina van de catalogus (nr. 4) uit 1873 staat voor het eerst een vogelvlucht van de kwekerij afgebeeld. We krijgen dan een zeer nauwkeurige indruk hoe deze er heeft uitgezien.

Beschrijving vogelvlucht 1873

Figuur 6: Amstelrust, Vogelvlucht 1873. Zie voor een vergroting Bijlage 5.

De vogelvlucht geeft zicht van oost naar west. Het terrein wordt op het eerste gezicht verdeeld in drie stroken. De eerste strook ligt het meest aan de Amstel. Het is het terrein waarop huis en koetshuis zijn gelegen in het noordelijke deel en boomplantages in het zuidelijke deel. Rondom het huis zien we bloemperken. Deze zijn aan de zuidzijde afgeschermd door een loofbomenplantage en nog meer naar het zuiden door twee terreinen met jonge bomen. Tegenover het koetshuis zien we in het zuidelijke deel eveneens kwekerijgronden met jonge bomen en daarachter een groot kasegebouw en een vijvertje, tussen weer een aantal kwekerijgronden en het pad vóór (ten zuiden van) de grote kas. Achter het koetshuis zijn boomplantages gelegen en langs de noordersingel van het terrein een kas of berging en waarschijnlijk een

---

October 1873: no. 5, Najaars-Prijscourant, Boomen en Planten van Halverhout en Co. [met vogelvlucht van kwekerij op titelpagina]. Boom- en plantkwekerij “De Tuinbouw”, aan den Amstel, nabij Amsterdam. Onder de vogelvlucht zelfde tekst als boven.

Febr. 1873: no. 3. Prijscourant Boom- en Plantkwekerij “De Tuinbouw”...F. Halverhout, Firma Gebr. Van den Berg-Halverhout. 25 p.

Maart 1874: no. 6. Prijscourant Boom- en Plantkwekerij “De Tuinbouw”. Voorjaars-Prijscourant van Bloemen en Planten. Halverhout en Co. 4 p. [met vogelvlucht van kwekerij op titelpagina].

1874: no. 9. Prijscourant van vruchtboomen, heesters, en coniferen, planten voor warme, gematigde en koude kassen, kamerplanten enz. Halverhout en Co. Aanleg van Buitenplaatsen enz. 20 p.

april 1875: no. 10. Prijscourant Verschillende planten. Halverhout en Co. 4 p.

augustus 1875: no. 11. Prijscourant Bloembollen, Halverhout en Co. 4 p.

october 1875: no. 12. Prijscourant Boomen, heesters, coniferen, rozen, vaste planten, kas- en kamerplanten. Halverhout en Co. 20 p.

april 1876: no. 13. Geïllustreerde Voorjaars-prijscourant van Halverhout en Co. Zaden en Bloembollen, Nieuwigheden voor 1876., met 5 illustraties, o.a. 2 mozaïekperken geteekend naar “een dusdanig perk op de kwekerij “De Tuinbouw” te Nieuwer-Amstel”.

[1876]: no. 15. Prijscourant van Vruchtboomen, heesters, coniferen, Vaste planten, rozen, kamerplanten enz. Deze prijscourant is achterop no. 16 gemeld, doch niet aangetroffen.

[1876]: Prijscourant van Tuin-, Bloem- en Landbouwzaden verkrijgbaar bij Halverhout en Co.

1877: no. 17. Voorjaars-Prijscourant voor 1877 van halverhout en Co. Nieuwigheden voor 1877.

1879: no. 23. Voorjaars- Prijscourant van verschillende planten voor tuinen, enz. Hoenders, gevogelte, en broedeieren. Broedmachines...Halverhout en Co.14 p.

oranjerie. Vanuit huis en koetshuis langs het grote kasgebouw loopt een pad naar het vijvertje.

De tweede strook ligt ten westen van het tweede dwarspad tussen noordersingel en kasgebouw. Dit terrein wordt geheel in beslag genomen door een groot kasgebouw, kassen, bakken en kwekerijgronden en lange waterpartijen ten zuiden van de noordersingel en ten noorden van het grote kasgebouw.

De meest westelijke strook terrein is zo te zien verdeeld in moestuinen. Hierin lopen ook enkele kleine slingerende waterstroompjes. Rondom de gehele plaats liggen boomsingels. In de meest noordwestelijke hoek staat een klein koepeltje.

De later zeer bekend geworden tuinarchitect Leonard A. Springer was in dienst van deze kwekerij van 1875-1878 (zijn eerste dienstverband); daarna heeft hij zich gevestigd als zelfstandig tuinarchitect. De gronden van de kwekerij bestreken in Springers tijd 6 ha. langs de Amstel. De eigenaar van de kwekerij Fred. Halverhout was een voormalig militair met een zakelijk talent. Kwekerij “De Tuinbouw” was al snel een der grootste kwekerijen in Nederland, met vestigingen ook in Zoeterwoude (9 ha.) en Paterswolde (6 ha.). In 1876 publiceerde Halverhout in tijdschrift *Sieboldia* over het kweken van Rododendrons, Aucuba’s, Azalea’s en Camellia’s¹⁴, die hij waarschijnlijk allemaal kweekte op Amstelrust.

Op de beschreven vogelvlucht is ook te zien dat de firma als reclame voor haar eigen tuinarchitectuur mozaïekperken op Amstelrust had aangelegd. Hiervan werden voorbeelden afgebeeld in de catalogus van 1876 (no. 13).

Het voorgestelde Mosaïekperk, “geteekend naar een dusdanig perk op de kwekerij ‘De Tuinbouw’ te Nieuwer- Amstel” en het Fantaisie-perk, “gevuld met verschillende soorten van Echeveria’s geteekend naar een dusdanig perk op de kwekerij ‘De Tuinbouw’ te Nieuwer-Amstel” zijn prachtige voorbeelden van perken, die eventueel in de toekomst in een nieuw voorstel voor een nieuwe park- / tuinaanleg zijn te gebruiken. Hoogstwaarschijnlijk zijn deze voorbeelden van de hand van Leonard Springer, daar hij als onervaren tuinarchitect in die tijd voor Halverhout dergelijke opdrachten kreeg uit te voeren. Ook in Springers eigen collectie (Bibl. Wageningen UR) zijn dergelijke ontwerpen uit 1876 bewaard gebleven.

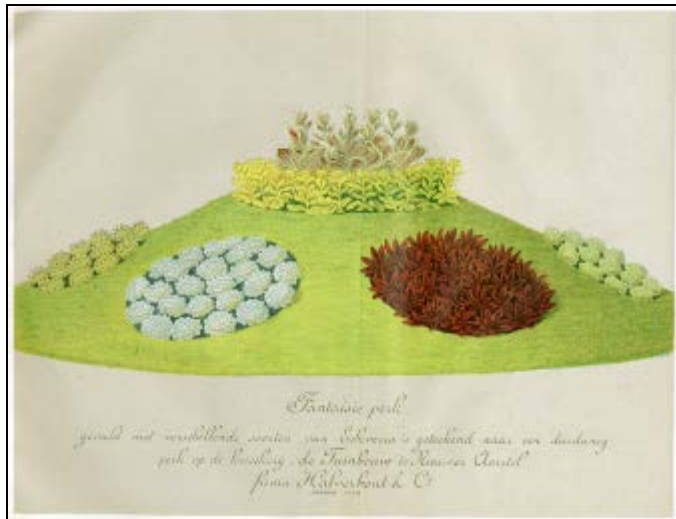
De perken zijn opgehoogde bergjes bezaaid met gras, met uitgespaarde ruimtes voor potplanten, vetplanten of éénjarigen, bijvoorbeeld de vetplant Echeveria. Men kan echter zelf zijn eigen keuze maken, bijvoorbeeld bij de Kwekerij van Halverhout.

In 1880 wordt de fa. Halverhout ontbonden en komt zij in andere handen.

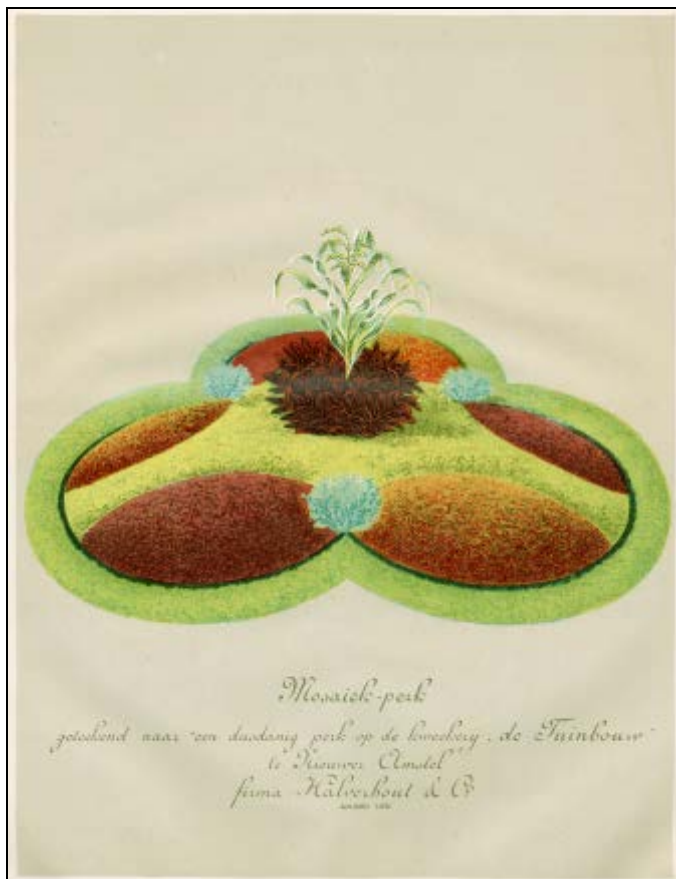
De kwekerij-firma [Gustaaf] Schrader is volgens Springer Halverhout’s opvolger op Amstelrust. Hoe lang deze op Amstelrust heeft gezeten is tot heden onduidelijk. Wel weten we uit Springers aantekeningen¹⁵ dat omstreeks 1900 de Fam. Van der Aa – Boissevain Amstelrust weer als buitenplaats gaat bewonen (in huur van Schrader moet dat zijn geweest) en dat in 1912 de heer Knoops Amstelrust heeft gekocht, voor wie Springer in 1913 een ontwerp voor een nieuwe aanleg maakt (zie verder onder ontwerp voor Knoops).

¹⁴ Camellia’s werden tijdens ons bezoek ook aangetroffen in de tuin tussen huis en koetshuis, tegen de westmuur van het huis.

¹⁵ Aantekenboekje van Springer Album 5 / p. 1,2.

Figuur 7: Voorbeeld van Fantaisieperk met Echeveria's, aldus uitgevoerd op Amstelrust in 1873.

Figuur 8: Voorbeeld van Mosaiekperk, aldus uitgevoerd op Amstelrust in 1873

VI.6 Kadasterkaart 1885 of eerder, vernieuwd in 1910¹⁶.

Na de kadasterkaart uit 1832 (1818) zijn er in 1861¹⁷ en later aanpassingen gemaakt. De Kadasterkaart van 1885 of eerder en vernieuwd in 1910 geeft ons een duidelijk overzicht over de gebouwen die er in 1910 aanwezig waren op het terrein, maar er waarschijnlijk al stonden sinds de stichting van de kwekerij, dus vanaf ca. 1870. We zien huis en koetshuis (no.s 394 en 466). Ten noordwesten achter het koetshuis, vlakbij de noordersingel ligt een langwerpig huis, waarschijnlijk de oranjerie met achterliggende berging (no. 464 en 465). In de noordwestelijke hoek van het terrein staat een klein vierkantje getekend, dat waarschijnlijk een koepel (no. 425) moet voorstellen. Midden op het terrein zien we twee gebouwen (no.s 467 en 468), waarschijnlijk kasgebouwen en tegen de zuidgrens van het terrein liggen nog twee gebouwen, die ook ten dienste van het kweken van bomen en planten zullen hebben gestaan (no.'s 469 en 402). Tenslotte liggen aan de Amstelzijde een botenhuis (no. 471) en ten zuiden daarvan een steiger. Zoals we weten is er in 1913 bij de stichting van het sportcomplex veel afgebroken en nieuw gebouwd.

Het is een raadsel waarom op deze kaart geen waterslingers zijn ingetekend, maar waarschijnlijk zijn deze inclusief opgenomen in de aanduiding van de gronden.

Figuur 9: Kadasterkaart 1885 of eerder, vernieuwd in 1910. Zie voor een vergroting Bijlage 6.

VI.7 Topografische kaarten 1:25.000 (situatie 1873-1919)

De oudste kaarten, verkend in 1888 en herzien in 1892 (no. 367, ongekleurd) èn verkend in 1873, herzien in 1888 en gedeeltelijk herzien tot 1903 (no. 367, gekleurd)

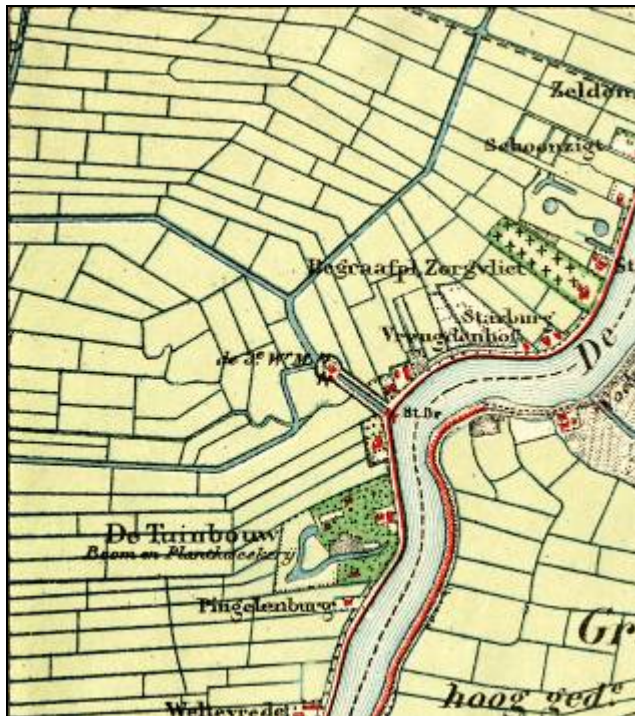
¹⁶ G. A. Amstelveen. Sectie E, no. 470. Op de kaart is vermeld dat de kaart vernieuwd is in 1910. Doch er staat ook het jaartal 1885 met potlood opgeschreven.

¹⁷ In het G. A. Amstelveen vertelde men ons dat er een kadasterkaart uit 1861 òf bij het Kadaster in Amsterdam òf in het Rijksarchief in Noord-Holland aanwezig zou zijn, onder Gemeente Nieuwer-Amstel, Sectie E, genaamd Binnendijkse Polder oostzijde, 2de Blad, opgemetten door S. P. van Diggelen. Deze kaart, een aanpassing dus op de kaart uit 1832, is in beide instituten niet aangetroffen.

vermelden ter hoogte van Amstelrust de naam *De Tuinbouw, Boom en Plantkweekerij* (dit is dus de naam van de kwekerij van Halverhout, die hier zijn bedrijf uitoefende tot 1880).

Figuur 101888-: Amstelrust op Top. Kaart 1888-1892

Figuur 11: Amstelrust op Top. Kaart 1873-1903

Op beide kaarten is het terrein verdeeld in een oostelijk en westelijk deel met een grote slingerende waterpartij die in beide delen loopt. Het oostelijk deel is beplant en vertoont drie witte afgeperkte stukken grond (cultuurgronden) en op de gekleurde

kaart ook vijf bouwwerken – huis, koetshuis en drie gebouwen t.b.v. de kwekerij. Het westelijk gedeelte is waarschijnlijk weidegrond.

De top. kaarten 1:25.000 verkend in 1873, herzien in 1888 en gedeeltelijk herzien tot 1911 / 1919 (no. 367, gekleurd) vertonen nauwelijks verschil met de vorige twee, behalve dat het westelijk gedeelte in boomgaard is omgezet.

De verschillende uitgaven van de top. kaarten (verkend in 1873, herzien in 1888, en ged. herzien tot 1903 / 1911 / 1919) vertonen dus alle de situatie uit de tijd dat de kwekerijen Halverhout en Schrader op Amstelrust gevestigd waren, van 1870 tot ca. 1900, terwijl Springer toch na 1913 een nieuwe situatie had doen ontstaan. Aangezien de laatste kaart “gedeeltelijk” herzien was in 1919 is het dus mogelijk dat de wijziging van Springer nog niet is meegenomen.

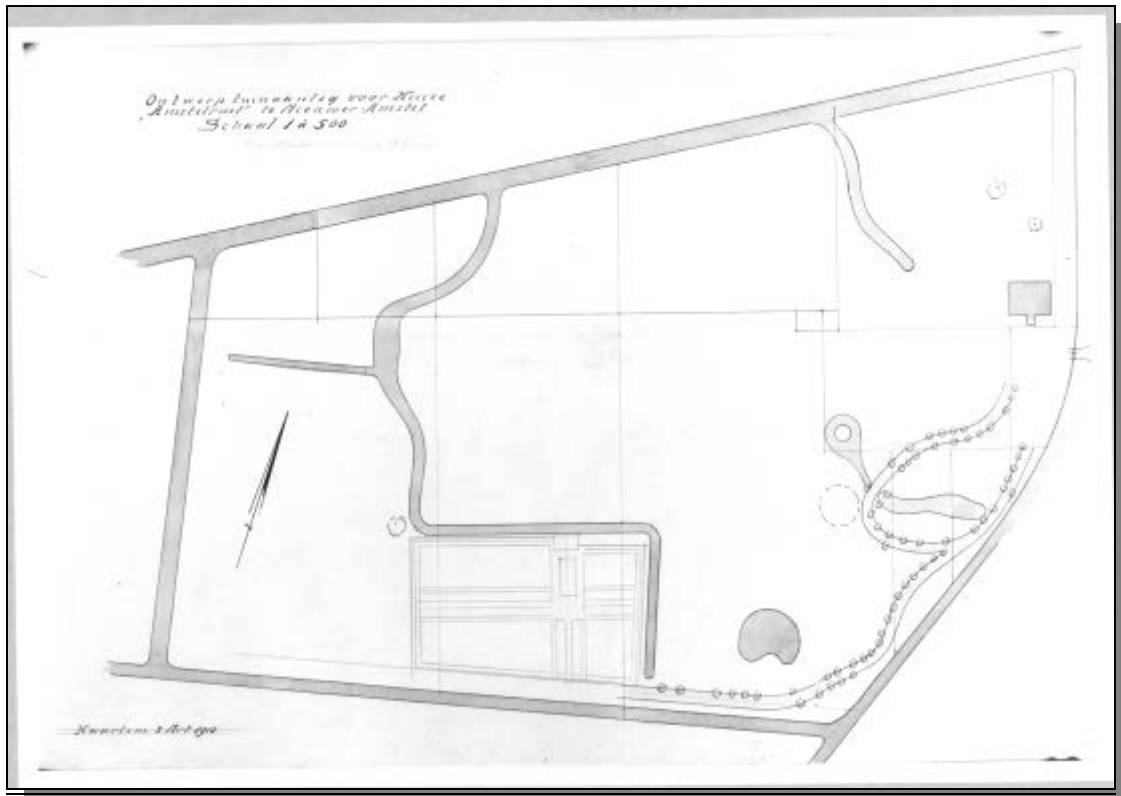
Figuur 12: Amstelrust op Top. Kaart, 1873-1911

Figuur 13: Amstelrust op Top. Kaart 1873- ged. herzien 1919.

VI.8 Tuin- en Parkontwerp van L. A. Springer uit 1913

Figuur 14: Ontwerp tuinaanleg op Amstelrust voor de heer M. Knoops, door L. A. Springer, 1913

Vanaf 1912 wordt Matthias Knoops de nieuwe eigenaar. Eerst wordt de buitenplaats door hem verhuurd aan Mr. Dr. Schoch¹⁸, directeur van de Surinaamsche Bank en daarna betreft Knoops het landgoed zelf. Hij schakelde de tuinarchitect Leonard Springer in om op Amstelrust weer een tuin- en parkaanleg te creëren die een buitenplaats waardig is.

In maart 1913 tekende hij zijn “Ontwerp tuinaanleg voor Huize Amstelrust te Nieuwer Amstel”¹⁹, Schaal 1:500. De gronden bij Amstelrust hebben in 1913 waarschijnlijk nog dezelfde afmetingen als in de tijd van de kwekerij. Volgens de koopakte van 1881 was dit 5 ha, aangevuld in 1896 met 1 ha. (langs het) water. Het eerste dat in dit ontwerp opvalt is dat Leonrad Springer het koetshuis weglaat en ten westen van de positie van dit huis wel twee open vierkantjes tekent. Wellicht een herinnering aan een specifieke functie van die plek? Hij verlegt in dit ontwerp de waterpartij en de moestuin en verbindt deze met elkaar en met de singel die Amstelrust omgracht; verder ontwerpt hij in het park aan de overzijde van het huis een slingerende waterpartij met een wandeling die deze kruist en een wandeling naar de moestuin langs het oude nu niervormige vijvertje. Ook legt hij nog een stroompje aan in verbinding met de noordelijke singel, achter het koetshuis. Dit watertje is

¹⁸ Ds S. L. Schoch te Amstelveen heeft het familie-archief Schoch in beheer. Hij heeft tot heden niets in dit archief gevonden over Amstelrust. Hij is van plan volgend jaar (2004) aan een inventaris te beginnen. Het is de moeite waard nog eens later te informeren.

¹⁹ Bibliotheek Wageningen UR

(later?) wel uitgevoerd, maar is meer naar het westen omgebogen. We spreken hier van een gemengde landschapstijl.

Verder is duidelijk bij vergelijking met de vogelvlucht van kwekerij Halverhout dat de typische kwekerij-aanleg met vakken, perken, grote kasgebouwen, kassen en een oranjerie, plantages en mozaïekbedden is verdwenen en dat hij een nieuwe buitenplaats voorstelt met een waterslinger tussen noorder- en zuidersingel, naast een grote centrale open weide ten westen van het koetshuis, een wandeling langs en over kleine waterpartijen en een nieuwe moestuin met klein tuinhuis. Het zicht op de Amstel en op de aangrenzende landerijen zal bovendien een belangrijke rol hebben gespeeld bij dit ontwerp. Hij heeft met dit ontwerp een poging gedaan een open weids landschapspark te creëren in combinatie met een regelmatig ingedeelde moestuin. Leonard Springer meldt in de lijst van opdrachtgevers die hij bijhield: “*Aanleg Amstelrust hernieuwd 1913*”. We moeten er dus vanuit gaan dat zijn ontwerp is uitgevoerd.

De door Springer uitgezette waterslinger tussen noordelijke en zuidelijke omgrachting is lange tijd de westgrens van de buitenplaats geweest. De bocht die deze slinger maakt naar het westen (in het Amstelpark) is echter later afgesneden en ligt nu in het Amstelpark.

VI.9 Tuin- en Parkontwerp van D. F. Tersteeg²⁰ ?

In 1942 schrijft Bijhouwer in zijn boek *Nederlandsche tuinen en buitenplaatsen*, hoofdstuk “De heerlijke stroomen Amstel en Vecht” ...

”Doch Amstelrust, in een bocht van de rivier idyllisch gelegen, is nog aanwezig, en dank zij een restauratie die eenige tientallen jaren geleden [jaren '20?] plaats vond onder de kundige leiding van den tuinarchitect D. F. Tersteeg is het park in vrij goeden staat”.

Aan het eind van het boek, in het hoofdstuk “Restanten, reorganisaties en reconstructies” vermeldt hij ...

”D. F. Tersteeg restaureerde Amstelrust, thans weer vervallen.”

Het is dus een beetje onduidelijk of Amstelrust in 1942 nu in goede of vervallen staat is, maar duidelijk is wel dat Tersteeg “restaureerde” en dat sporen van zijn werk naar onze mening nu nog aanwezig zijn, al is het in onherkenbare staat.

Het gaat hier om een deeltuin achter het huis, die op twee foto's en een tekening²¹ uit 1922 en 1929 is te zien. We onderscheiden op de eerste foto een jonge rododendron (?)-aanplant langs de gracht achter het huis. Verder enige verspreid staande bomen in een gazon met vaas. De tweede foto uit 1929 geeft een verwaarloosde tuin. Resten van deze rododendrons en bomen zijn in de noordelijke tuin achter het huis zeker nog terug te vinden. De tekening geeft een beeld van huis en koetshuis.

In het algemeen werkte Tersteeg in de zogenaamde Nieuwe Architectonische stijl. Dit is een symmetrische geometrische stijl, enigszins geïnspireerd op de Frans-classicistische stijl uit de barok, waarbij met assen van symmetrie en bovendien met stapelmuurtjes, keermuren, muurbakken en strak vormgegeven rechthoekige of vierkante bassins werd gewerkt. Mogelijk is de lage muurafschieding aan het hoofd

²⁰ Geen ontwerp in de Tersteeg-collectie van Bibl. Wageningen UR aanwezig.

²¹ G. A. Amsterdam. Foto's Amsteldijk 319; dd. Mei 1922 en 1929. Coll. Van Eck Q25451; N 2258. Ook tekening 8 nov. 1923 van voorzijde huis en koetshuis. D. 69.79

van het strandbad -dat vanaf 1930 werd opgenomen in het park -als afscheiding van het “strandje” vóór het zwembad- ook -later- door Tersteeg toegevoegd.

Figuur 15: Amstelrust, gemetselde muur anno 2003, als afsluiting van strandje.

Als we onderzoeken of Tersteeg ook elders langs De Amstel heeft gewerkt, vinden we zijn naam vermeld²² op de buitenplaats Oostermeer in Ouderkerk a/d Amstel, waar hij werkte tussen 1920 en 1922 in opdracht van Gerrit van der Aa (waarschijnlijk òf dezelfde Van de Aa die ca.1900 volgens Springer Amstelrust huurde òf familie van deze), in samenwerking met de architect J. W. Hanrath.

VI.10 Ontwerp voor sportpark²³ (1929-1930)

De naam van de socialist Paul Charles Joseph Kiès is verbonden met de stichting van het Sportpark Amstelrust. Hij was de eerste directeur van deze stichting. In het voorjaar 1929 huurde Paul Charles Joseph Kiès, als journalist bekend onder pseudoniem *De Amsterdammer* de buitenplaats Amstelrust van de eigenaar M. Knoops, om het in te richten als ‘sport- en recreatiecentrum voor de Amsterdamse arbeidersklasse’. Geld kreeg hij op grond van misleidende mededelingen en door het oprichten van een stichting (9 juli 1929)²⁴. In mei 1930 moest dit centrum alweer sluiten, nadat was gebleken dat jaarlijks 50.000 gulden verlies zou worden geleden en dat de leiding van Kiès onvoldoende was. Maar Kiès werd niet uit de partij [SDAP] verwijderd. Het partijbestuur wist maar al te goed hoe hij door veel partijgenoten werd bewonderd om zijn initiatieven, geestdrift en met een met die van A.B. Kleerekoper of Koos Vorrink vergelijkbare welsprekendheid²⁵.

Het boekje *Amstelrust herboren* (1930) vermeldt de volgende wetenswaardigheden: Het idee was “een combinatie van Sport- en ontspanningsgelegenheden met een Openlucht-theater in het raam van een met zorg en liefde onderhouden natuurschoon...”, dat zou beantwoorden aan een behoefte en de harmonie tussen een zo groot en kostbaar stedelijk buitengoed met de tegenwoordige samenleving zou herstellen. De grote vijver in het zuidelijke deel van het tegenwoordige park is nog een overblijfsel van het zwembad, dat naderhand in de landschappelijke parkaanleg werd opgenomen. Bestuursleden van de Ver. Tot Behoud van Natuurmonumenten

²² Zie lit. Zijlstra, 1986, p. 198.

²³ Dit ontwerp is opgenomen in het boekje *Amstelrust herboren* / E. Abrahams e.a. 1930.

²⁴ Een foto uit 1929 (G. A. Amsterdam) geeft aan dat het huis in 1929 in de steigers staat.

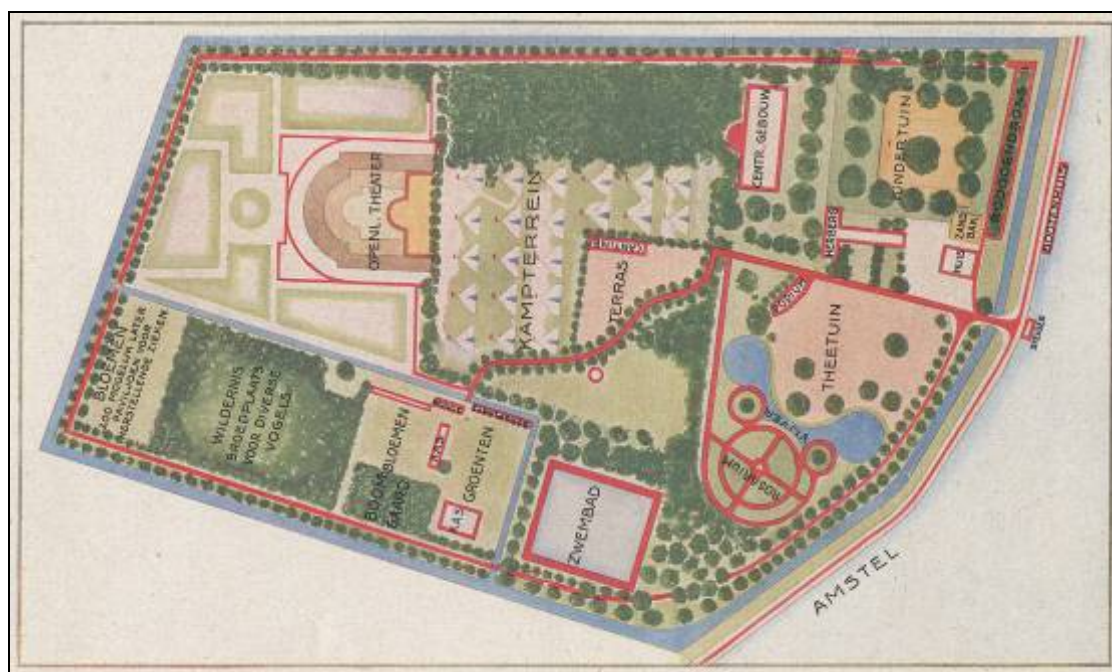
²⁵ Uit het archief van Franc van der Goes, assuradeur, literator, toneelcriticus en journalist, een van de oprichters van de SDAP, de volgende archiefnummers: no. 1653: Sportpark "Amstelrust"; *1653a*: Krantenknipsel. 1929-1930. 13 krantenknipsels; *1653b*: Prospectus Stichting Sportpark "Amstelrust"; no. 1654.: Staat, de; *1654a*: Notities van v.d. Goes. 1929. Internet www.iisg.nl/archives. Over Kiès: Uit: Biografisch Woordenboek van het Socialisme en de Arbeidersbeweging in Nederland, onder Paul Charles Joseph Kies. Internet www.iisg.nl/bwsa/bios/kies.

Mr. P. G. van Tienhoven, Dr. Jac. P. Thijssen en J. Dryver prezen Amstelrust daarbij als natuurmonument aan. Hiertoe zou men trachten een deel van het terrein in de “natuurstaat te houden, en als refugium voor vogels en studieterrein der natuurlijke begroeiing”. De auteur Derksen schreef over wat men zoal aantrof in het hoofdstuk *Flora en Fauna* het volgende:

“tegenover dit neergedoken sprookjeswoud ligt een grasveld, ter ruste toegedekt door de duisternis van frisch en knoestig geboomte. Eenige honderden meters liepen wij in de poezele donkerte van een laan, tusschen de oeverrijke verwildering van zilveren wilgen en fluweelen olmen, langs een bosch van honderdjarige iepen. Het rosarium en de bloembedden met honderden struikrozen, lupinen, berggeraniums, gulden roede en tal van andere cultuurplanten, vroeger een woestenis, thans geheel schoongemaakt en gereconstrueerd, volmaken dit sprookjesachtig geheel. Statige platanen, beuken, eiken, iepen, kastanjes en linden boeiden ons oog”.

Beschrijving van de plattegrond van het sportpark:

Wie de ontwerper van deze plattegrond is, is tot heden onbekend. Wel is bekend dat de tuinarchitect Gerard Bleeker uit Santpoort in 1924 het ontwerp voor De Paasheuvel (Kampeerinrichtingen AJC) heeft gemaakt, zodat ook bij dit project aan hem kan worden gedacht.²⁶

Figuur 16: Plattegrond van het Sportpark Amstelrust, 1930. Zie voor een vergoting zie Bijlage 7.

Aan de Amstel voordat we de buitenplaats betreden, liggen een botenhuis en een steiger. Deze werden in 1929 als eerste hersteld. Ook het prachtige hek en het bruggetje kregen al snel een opknappbeurt. De plattegrond is op te delen in drie stroken. De voorste is ongeveer 60 m. diep. Dit deel kan men in twee delen

²⁶ De Bibl. Wageningen UR / Speciale Collecties / Bleeker-Collectie beschikt echter niet over ontwerpen betreffende dit project. Misschien moet er in tweede instantie nog eens in SDAP-archieven worden gezocht.

opsplitsen, het noordelijke deel met huis (ook al snel gerestaureerd) en koetshuis (tot enkele meters boven de grond afgebroken en weer opgebouwd) en het zuidelijke deel met vijver, rosarium, podium en theetuin. Dit stuk terrein werd in 1929 van 30 meter tot 50 meter opgehoogd. De 250 bomen en heesters werden alle behandeld.

Verder waren er in dit eerste gedeelte in 1929/30 nog resten van een rosarium (mogelijk eerder door Tersteeg aangelegd) dat weer werd opgeknapt (1800 rozenstruiken werden aangeplant) en resten van een stenen vloer van een ouder gebouw, waarschijnlijk de oude oranjerie met berging uit de tijd van de Kwekerij. Op deze stenen vloer heeft men in 1929 een recreatiegebouw ontworpen waarvan nu nog steeds resten van een stenen vloer zijn te ontwaren. De tweede strook bevat het zwembad en het kampeerterrein. Het zwembad (met strand, bomen en gelegenheid tot zonnebaden) werd gerealiseerd op alweer de resten van een verdwenen kasgebouw. De noordelijke helft van dit gedeelte werd geheel van overwoekering bevrijd, van nieuwe beplantingen voorzien en gedeeltelijk opgehoogd. In het midden van dit terrein bouwde men in 1930 een houten gebouw voor de kampeerders. De strook bos aan de noordkant is onaangeroerd gelaten. Achter het zwembad heeft men het tuinbouwbedrijf hersteld met boomgaard, twee grote broeikassen en vele broedbakken. In het open meest westelijke deel is een openluchttheater gebouwd met natuurlijk begroeid podium en zes wallen met zitplaatsen. De Stichting Sportpark ging met alle goede bedoelingen echter na één jaar alweer failliet.

VI.11 Historische luchtfoto's uit 1944²⁷

De luchtfoto waar Amstelrust op voorkomt is niet goed scherp en bevat voor dit onderzoek niet de details waarnaar we op zoek zijn. Een vergroting evenmin.

VI.12 Recente geschiedenis: Topografische Kaarten 1:25.000, 1946; 1961; 1969; 1981.

Figuur 17: Amstelrust op Top. Kaart 1938-1946

²⁷ Deze bevinden zich in de Bibl. Wageningen UR, afd. Speciale Collecties. Geraadplagd voor Amstelrust een luchtfoto uit 1944, 121 III, 6 okt. 1944 (3019).

Figuur 18: Amstelrust op Top. Kaart 1958-1961

Figuur 19: Amstelrust op Top. Kaart 1967-1969

Figuur 20: Amstelrust op Top. Kaart 1977-1981

Na WO II ziet de aanleg op Amstelrust er opeens heel anders uit. De twee-armige slingervijver, nog aanwezig op de top. kaart van 1873-1919 heeft Springer zoals we gezien hebben verlegd en de ontwikkeling van het sportpark heeft de landschappelijke slingervijver functioneel gemaakt tot een omgrachting van de boomgaard en het kwekerij-gedeelte, de wildernis en de westelijke bloementuin. In 1933 woedde een grote brand op Amstelrust, die delen van het huis in de as heeft gelegd.

De top. kaart van 1938-1946 geeft heel duidelijk drie gebouwen, namelijk huis, koetshuis en een gebouw in de kwekerijtuinen, waarschijnlijk nog de kas uit 1930. Verder zien we een groot omgracht weiland in de westelijke helft van het landgoed, het zwembad dat bleef liggen uit de sportparkperiode, enige kweekgronden ten westen van het zwembad, een parkaanleg als oostelijke helft van de buitenplaats met paden die lopen van huis naar kwekerij, van huis naar zwembad en van huis naar de noordersingel (dit was het pad naar het recreatiegebouw). Vóór en achter het huis ligt een tuin, overblijfselen van de theetuin en de kindertuin uit 1930. We weten verder uit de bezettingsperiode dat de situatie op Amstelrust zowel wat betreft het huis als buiten in het park erg verwaarloosd was. Veel hout werd uit het huis gesloopt en uit het bos gekapt. De stoep verdween; slechts de muren en het dak bleven gespaard. Het is vreemd dat de waterpartij vóór het huis niet is getekend, want deze staat wel op de plattegrond van het sportpark en ook op de latere top. kaart. Foto's²⁸ uit 1953 tonen aan dat tuin en park zeer verwaarloosd zijn en dat broeibakken en kassen zich nog op het terrein bevinden.

De kaart uit 1958-1961 geeft een vereenvoudigde aanleg te zien. In plaats van één kasgebouw staan er twee (kasgebouw en schuur); de kwekerijgronden en boomgaard staan niet meer in detail genoteerd. Het pad hiernaartoe ligt er nog wel. Het pad richting het vroegere recreatiegebouw is verdwenen en het pad naar het zwembad is ook verdwenen. Voor en achter het huis is sprake van een parkaanleg, vóór het huis

²⁸ G. A. Amsterdam: 4 foto's dd. 13 juli 1953; T 56-N'40, N '41; N'5 en T56-3.

de twee-lobbige vijver uit de tijd van Springer en daarachter het zwembad. Buiten de noordersingel zijn vlak langs de weg nu drie gebouwen te zien.

Op de top. kaart die gemaakt is tussen 1967 en 1969 zien we dat men met de aanleg van het Amstelpark is begonnen, ten behoeve van de nieuwbouwwijk Buitenveldert. Maar op Amstelrust zelf is niet veel gebeurd. Een kasgebouw ten westen van het zwembad is waarschijnlijk gedeeltelijk gesloopt. Het lijkt alsof alleen een muur ervan nog overeind staat.

In 1975 staat in het boek *Historische landhuizen* van A. I. J. M. Schellart onder Amstelrust vermeld “*na lange tijd van onzekerheid gaat het buiten –met een nieuwe eigenaar- hopelijk een betere toekomst tegemoet*”.

Op de laatste top. kaart van de periode 1977-1981, na de aanleg van het Floriadepark, blijkt dat Amstelrust grond heeft afgestaan aan het Floriadepark ten behoeve van de grote vijver in dit park. Het terrein van Amstelrust werd hierdoor ongeveer gehalveerd. Behalve het huis en het koetshuis zijn er geen andere gebouwen meer op de kaart te zien. Het pad naar de kwekerij en de boomgaard verdween evenals de kasgebouwen. Het zwembad is op dit moment half dichtgeslibd en het kleine vijvertje van Springer is helemaal verdwenen. Wel zien we nog steeds een parkaanleg vóór en achter het huis en het koetshuis.

In 2001 /2002 wordt de buitenplaats onder de Natuurschoonwet geplaatst en als rijksmonument voorgedragen.

VII. Een oriënterend bezoek aan de buitenplaats t.b.v. dit onderzoek.

In het vroege voorjaar van 2003 werd het park bezocht om te kijken of er nog sporen van tuinstijlen uit het verleden en / of resten van vroegere bebouwing in het park aanwezig zijn.

Allereerst werd vanuit de bel-étage het uitzicht op de Amstel aanschouwd. Het is duidelijk dat het zicht vanaf deze hoogte het mooist is, maar ook wordt direct duidelijk dat de zijtakken van de lindes langs de Amstel hoger dienen te worden opgesnoeid. Het is duidelijk dat de oostelijke begrenzing van de buitenplaats door de eeuwen heen in tact is gebleven.

Figuur 21: Uitzicht vanaf bel-étage op de Amstel

Bij het bezoek delen we het park in drie zônes in. Een deel achterpark of door ons genoemd noorderpark rondom en achter huis en koetshuis; een tweede deel kleine landschappelijke aanleg vóór en tegenover huis en koetshuis, door ons genoemd zuiderpark; en een derde deel rondom het vroegere strandbad. Het gehele park is omgracht. De noord-, oost- en zuidgrens zijn nog dezelfde grenzen als op de Top. Mil. Kaart van 1850.

Het noorderpark is aan de noord-, oost- en westzijde omgracht. Ongeveer in het verlengde van de laan langs het huis heeft men zicht op de grote fontein van het Amstelpark. Deze laan heeft nog steeds dezelfde ligging als op de prent van Rademaker. Het is een historische structuur die beslist gehandhaafd dient te worden. De parkaanleg achter huis en koetshuis is schromelijk verwaarloosd. Veel opschot, omgevallen hout, wildgroei van Japanse duizendknoop, klimop langs boomstammen, ongesnoeide haag achter het huis, onverzorgde rozenboog, en bomen en heesters (grote plataan, berk, iep, kastanje). Langs de noordersingel loopt een pad tussen Thuja's en Laurierkers.

Opzij van het koetshuis is nog een deel van een aardig beekje te ontwaren dat waarschijnlijk veel verder tussen de grote bomen heeft doorgeslingerd tot waar nu een bank staat, ongeveer ter hoogte van de voorgevel van het koetshuis. Ook vinden we hier een fundering loodrecht op de noordersingel, waarschijnlijk van het recreatiegebouw uit 1930.

Het zuiderpark bestaat uit een aardige kleinschalige open landschappelijke aanleg met slingervijver (die 's zomers nauwelijks te zien zal zijn vanwege de weelderige beplanting van Hydrangea's), grote plataan en andere bomen, en langs de westersingel hagen van laurierkers en hulst en weer beplanting van Hydrangea. Buxuscirkels en jonge berken geplant in een kring detoneren het beeld omdat ze niet passen in deze open landschappelijke kleinschalige aanleg.

Figuur 22: Strandbad met rododendrongroepen en met klimop begroeide bomen

Het voormalige strandbad ligt in de zuidpunt van het terrein. Aan de oostzijde van het bad was vroeger een "strandje", waarvan de omlijsting met baksteen, zoals eerder is aangegeven, nog te zien is. Achter deze rand van metselwerk is een aanplant van rododendrons en ander struikgewas, ter afscheiding van het verkeer op de Amsteldijk. De vijver is aardig ingepast in de landschappelijke aanleg. De bomen zijn teveel door klimop aangetast.

VIII Samenvatting.

De ontwikkeling van de buitenplaats toont ons de voortschrijdende bouwactiviteiten en de steeds weer vernieuwde aanleg van het park en de tuinen, in de loop van de geschiedenis.

In het kort leggen we de bouwactiviteiten en de opeenvolgende “parklayers” in rood (architectuur) en groen (tuin- en landschapsarchitectuur) als volgt vast:

- **17de eeuw**
er is sprake van een huis Groenhoven, later Reduijt, nog later Amstelrust.
Over de tuinaanleg zijn geen aanwijzingen.
- **18de eeuw:**
tussen 1724 en 1730 werd het huis vernieuwd. Rademaker schetst een vernieuwd 18de eeuwsk huis met schuifvensters.
tussen 1724 en 1730: barokke aanleg met hagen, bogen en een hoofdas / vista langs het huis.
1732: dertien en halve morgen land bijgekocht.
1768: Jacob Hagen geeft in zijn ontwerp: huis, stalling, tempel en mogelijk een menagerie in combinatie met orangerie.
1768: rococo-aanleg van terrein rond het huis: grand canal, tapis verts, rechte lanen, droge kommen, klosbaan (?).
1782: herenhuis, stalling, koetshuis, oranjehuis, koepel (= tempel?), menagerie.
1800: huis, stalling, koetshuis, tuinmans- en andere woningen, orangerie, menagerieën, kabinet (= tempel?), vinkenhuis, loots, schuren, stijgers, schuithuis, tezamen minstens 14 gebouwen.
Wat tuinaanleg betreft spreekt men in 1800 over vijvers. Hiermee zal bedoeld zijn het grand canal en mogelijk al de landschappelijke vijver achter dit canal.
Tussen 1791 en 1821 mag niets worden afgebroken.
- **19de eeuw:**
1804: beslaat het land 16 morgen.
1818: huis, koetshuis (+ stallen / personeelwoning), gebouw in het verlengde van de hoofdas, gebouw in het zuidelijk gedeelte van de tuin.
1818: grand canal en landschappelijke vijver ten westen van grand canal.
1825: voegt men er aan de noordzijde nog een stuk land aan toe.
1830: huis vernieuwd.
1839-1859: het terrein is ingedeeld in landschappelijke “perken” voor bomen en heesters en mogelijk enige vijvers. Men spreekt hier van een **gardeneske landschappelijke aanleg**.
1866: huis, stalling, koetshuis, tuinmanswoning, orangerie, koepel (= tempel?), menagerie.
Moes- en broeituinen.
1870-1900 (1913): Huis, koetshuis, orangerie annex berging, koepel, twee complexen van kassen en kasegebouwen.
Kwekerij met plantages, moestuinen, boomgaarden, bloemperken, waterslingers, vijvertje, boomsingels, paden en open ruimte voor het huis.
1881: grondoppervlak 5 ha.
1896: 6 ha.
- **20ste eeuw:**
1913: alle gebouwen behalve het huis en het koetshuis (dat door Springer elders is ingetekend) verdwijnen. Tuinhuis in de moestuin.

1913: een geheel vernieuwd **landschapspark in gemengde stijl**, met grote waterslinger tussen noorder en zuidersingel, gecombineerd met een regelmatig ingedeelde moestuin. Kleine waterpartij ten zuidwesten van het huis, kleine niervormige vijver ten oosten van de moestuin, slingerende paden, gedeeltelijk met brug over een waterpartij.

1930: sportpark met: botenhuis, steiger, huis, koetshuis (afgebroken en weer opgebouwd), recreatiegebouw, houten kampeergebouw (cantine), zwembad, openluchttheater met podium.

1930: **gedeeltelijk natuurterrein** (wildernis), boomgaard, groententuin, bloembedden, kampeerterein, kindertuin, en tegenover het huis een vijver, rosarium en theetuin, alles ingebed in een **landschapspark in gemengde stijl**.

1938-1946: huis, koetshuis, kassen in de moestuin van 1930.

1938-1946 en later: overgebleven parkaanleg vóór en achter het huis wordt vereenvoudigd en naar eigen inzichten heringericht. Het zwembad wordt in de parkaanleg geïncorporeerd.

1967-1969: Huis en koetshuis. Kassen verdwijnen.

1977-1981, en later: het terrein wordt ten gunste van Amstelrust gehalveerd tot ca. 3 ha. De aanleg bestaat uit resten van een 20ste eeuwse landschapspark in gemengde stijl, dat met nieuwe aanplant van hagen en bomen is gerenoveerd. De tuin tussen huis en koetshuis is van tamelijk recente datum.

IX Aanbevelingen betreffende toekomst park en tuinen.

Allereerst zal een opmeting moeten worden gemaakt of geleverd van park en tuinen, met ingetekend het huis en het koetshuis, de tegenwoordige paden, vijvers, monumentale bomen en oude resten van bebouwing. Dit document kan als vertrekpunt dienen voor een nieuwe visie op het park en als historische document anno 2003.

Het is duidelijk dat zowel de bebouwing als de vorm en de beplanting van het park in de loop der eeuwen vele gezichten heeft gehad. Dit verschijnsel vinden we bijna op iedere buitenplaats. Er is altijd sprake van een huis en een koetshuis (zoals nu een huis en een garage) en daarnaast wil een eigenaar op een buitenplaats zijn liefhebberij kunnen uitoefenen. Soms wordt daarvoor een oranjerie gebouwd, soms een menagerie, soms een steiger en een botenhuis en soms andere gebouwen, zoals een koepel of tempel, schuren, kassen etc. Deze gebouwen en ook de tuinen en parken gaan veelal met de mode mee. Conservatieve eigenaren zorgen dat hun bouwsels niet afgebroken kunnen worden, zoals de heer Ameshoff dat voor dertig jaar bepaalde in 1791; andere zijn daar makkelijker in, zodat soms wel van drie verschillende oranjerieën in de loop van de geschiedenis sprake kan zijn. Op Amstelrust is nu wat de gebouwen betreft, na eeuwen van bouwen en breken een nul-positie ontstaan wat betreft de bijgebouwen. Amstelrust zal echter pas weer een echte (aangeklede) buitenplaats zijn, als de typische bijgebouwen (in 1800 waren dat stalling, koetshuis, tuinmans- en andere woningen, oranjerie, menagerieën, kabinet, vinkenhuis, loots, schuren, stijgers, schuithuis) ook weer in ere zijn hersteld.

Wat betreft het park is het volgende voor de toekomst van belang:

Park Amstelrust is thans bijna geheel door het Amstelpark omgeven en omdat grote delen van dit park vroeger aan Amstelrust hebben toebehoord, is het aanbevelenswaardig tussen beide parken enige zichtlijnen te herstellen.

Aan de andere kant kan het park van Amstelrust niet teveel openheid naar het aanliggende park verduren omdat de privacy van de bewoners van Amstelrust daardoor teveel zal worden aangetast. Er zal gestreefd moeten worden naar een groene inbedding van Amstelrust door het Amstelpark, met enkele zichtlijnen. Ook het uitzicht op de Amstel vanuit de bel-étage vraagt heldere zichten en een mooi ongestoord uitzicht, in ieder geval over de Amstel in westelijke en zuidelijke richting. Voor een betere waterhuishouding in het park is het aan te bevelen de betonnen bodem uit het zwembad te verwijderen en de vijver vervolgens uit te diepen en de bestaande natuurlijke vijverpartijen uit te diepen en eventueel te verlengen of te vergroten.

We hebben gezien dat er vanuit de geschiedenis verschillende parklagen (parklayers) zijn te onderscheiden. Het is aan te bevelen de overblijfselen van die verschillende historische lagen te verhelfen, zodat het park zelf weer een historie krijgt. Zowel historische vormelementen als beplantingselementen kunnen deze parkgeschiedenis verduidelijken. Bij historische vormelementen zouden we bijvoorbeeld kunnen denken aan het opwaarderen van de nog altijd bestaande hoofdas, bijvoorbeeld met tapis verts en droge graskommen uit de tijd van het rococo. De bestaande landschappelijke aanleg met toch wel enige waardevolle bomen zal bewaard moeten worden, maar in plaats van cirkels van narcissen en berken is het wellicht aardiger om een verwijzing te maken naar de tijd van de gardeneske stijl of de tijd van de kwekerij, met enkele 19de eeuwse heesterperken of mozaïekbedden. Ook de oude nog bestaande noord-, oost- en zuidgrens van de buitenplaats verdienen vanuit historisch perspectief duidelijk zichtbare begrenzingen. Voorlopig lijkt ons het noord-wetselijke deel het meest geschikt voor nederhof (het deel met de dienstgebouwen) en het zuidelijk gedeelte het meest geschikt voor een open landschappelijk park met gardeneske bloemenbedden. Ten noorden van het huis zou een formele tuin met omranding van heesterparijen, aansluitend bij de situatie van de jaren twintig van de 20ste eeuw, het beste passen.

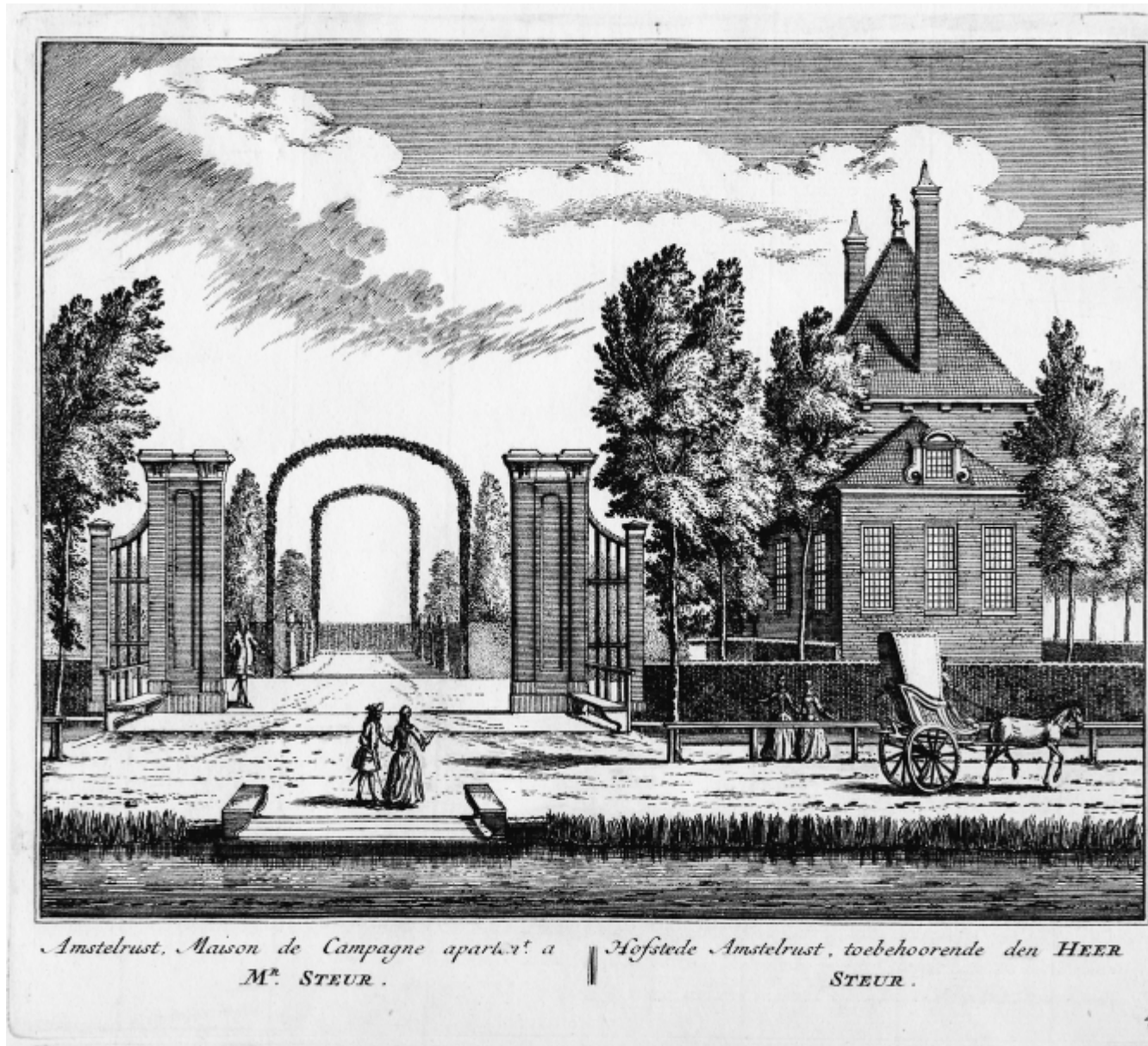
Wat betreft het aanwenden van historische beplantingen, zijn er genoeg historische aanknopingspunten. De catalogi van de fa. Halverhout geven een inzicht en ook een publicatie van zijn hand in Sieboldia (1876). Hier spreekt hij over Rodo's, Aucuba's, Azalea's en Camellia's. Verder heeft Derksen het over een aantal cultuurplanten en over de bomen die hij in 1930 nog aantrof (zie eerder, p. 20).

De eens zo rijke buitenplaats Amstelrust kan op deze manier in al zijn facetten, met bijbehorende, historisch verantwoorde architectuur en parkarchitectuur weer in volle glorie worden hersteld.

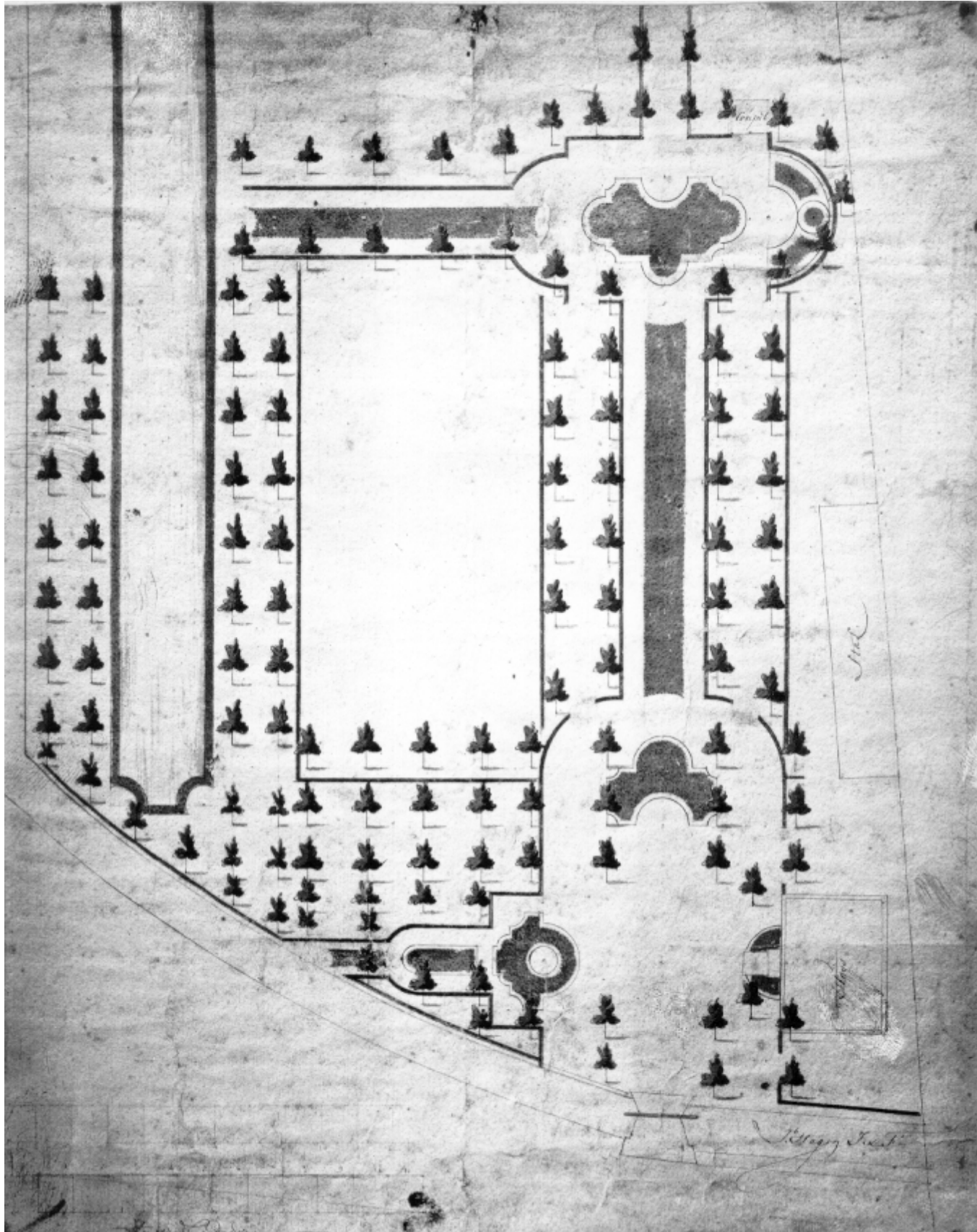
X Literatuur.

- Abrahams, Dr. E. J., Polak, Ed., Tienhoven, Mr. P. G. van e.a. *Amstelrust herboren*. [Amsterdam], 1930. 27 p. en 1 krt.
- Baar, P. P. de, W. Ellenbroek, R. van Gelder e.a. *De Amstel*. Amsterdam, 2002. 330 p.
- Bijhouwer, Dr. Ir. J. T. P. (lector LH). *Nederlandsche tuinen en buitenplaatsen*. Amsterdam, 1942. 147 p.
- I. H. van Eeghen . Amsterdammers langs de Amstel. *Maandblad voor de kennis van Amsterdam. Orgaan van het Genootschap Amstelodamum*. Jg. 46 (juni 1959), p. 121 t/m 134.
- Glaudemans, Marc. *Amsterdams Arcadia: de ontdekking van het achterland*. Eindhoven, 2000. 198 p.
- Groesbeek, Mr. J.W. *Amstelveen: acht eeuwen geschiedenis*. Amsterdam, 1966. 338p. *Kaart met de Amstel, van Uithoorn tot aan het IJ. 1912-1913*. De situatie van Amstelrust op deze kaart is dezelfde als op de eerste top. kaarten.
- [Krayenhoff, C. R. T. baron]. *Grote Historische Atlas van Nederland* [= Topografisch Militaire Kaart van Nederland, gebaseerd op de zgn. veldminuten]. Schaal 1:50.000. 1839-1859.
- Kuyper, J. : *Gemeente - Atlas van Nederland*. Leeuwarden, [1865-1869]. 11 delen.
- Rademaker, A. en G. Tysens. *Hollands Arcadia, of de vermaarde rivier den Amstel; vertonende alle deszelfs lustplaatsen, herenhuizen en dorpen; zig uitstreckende van Amsterdam af door Ouderkerk, Abcoude, Baembrug tot Loenersloot; wederkerende langs de vermakelyke landgezichten van de wetering*. Vertoond in honderd afbeeldingen, naar 't leven getekend en in 't licht gebragt door Abraham Rademaker. Met een poëtise beschryving verzierd [door G. Tysens]. Amsterdam, 1730. 117 p.
- Springer, L. A. Oude Amsterdamsche Buitenplaatsen. *Onze Tuinen* 1930, p. 422-423. *Topografische Kaart van Nederland. Schaal 1:25.000*. No. 367. Verschillende verkenningen en herzieningen.
- Willink, D. en G. Schoemaker. *Amstellandsche Arkadia, of beschryving van de gelegenheit, toestant en gebeurtenissen van Amstellandt, met deszelfs onderhoorige dorpen, heerlykheden, ambachten, lusthoven, wateren, enz.; met fraaye kopere plaaten opgeheldert door Gerrit Schoemaker*. Amsterdam, 1737.
- Zijlstra, Drs Bonica. *Nederlandse tuinarchitectuur tussen 1850 en 1940*. [Amsterdam], 1986. 233 p.

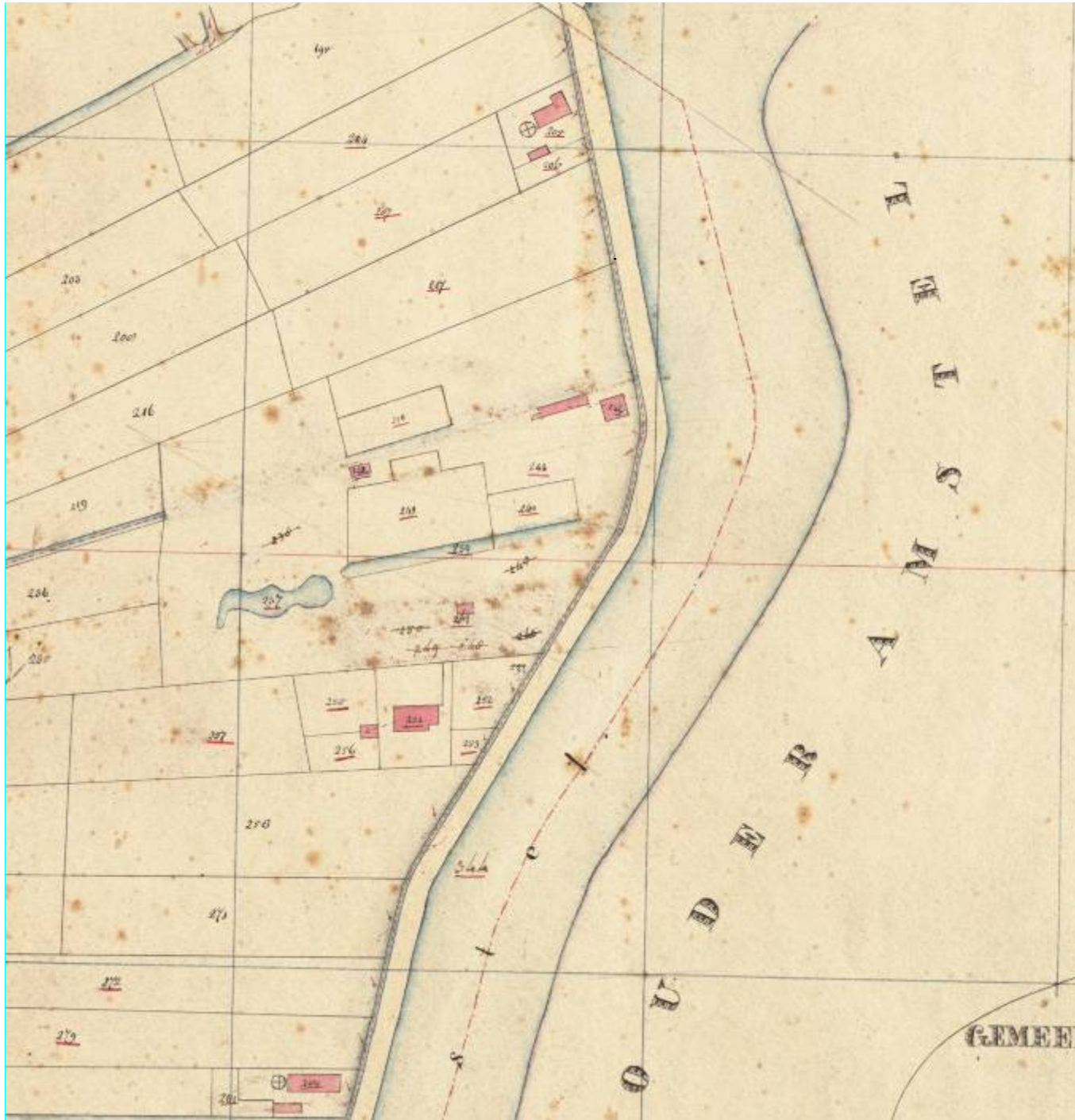
Oldenburgers Historische Tuinen
 Juliet E. en Carla S. Oldenburger-Ebbers.
 26 mei 2003.

Bijlage 1: Amstelrust in de tijd van J. Steur / A. Rademaker, 1730.

Bijlage 2: Amstelrust in de tijd van Arnoldus Ameshoff. Rococo-ontwerp door Jb. Hagen, [1768].

Bijlage 3: Amstelveen. Kadastrale Minuut in de tijd van Jan H. Wenke, 1818

Bijlage 4: Topografisch Militaire Kaart (1835-1861). Amstelrust in de tijd van Leonardus Huysinga.

133 E

Bibliotheek
der
Landbouw Hogeschool
WAGENINGEN

APRIL. 1873.

N. 4.

BOOM- EN PLANTKWEKERIJ „DE TUINBOUW”
aan den Amstel nabij Amsterdam.

F. HALVERHOUT,
Firma **GEBR. VAN DEN BERG-HALVERHOUT.**

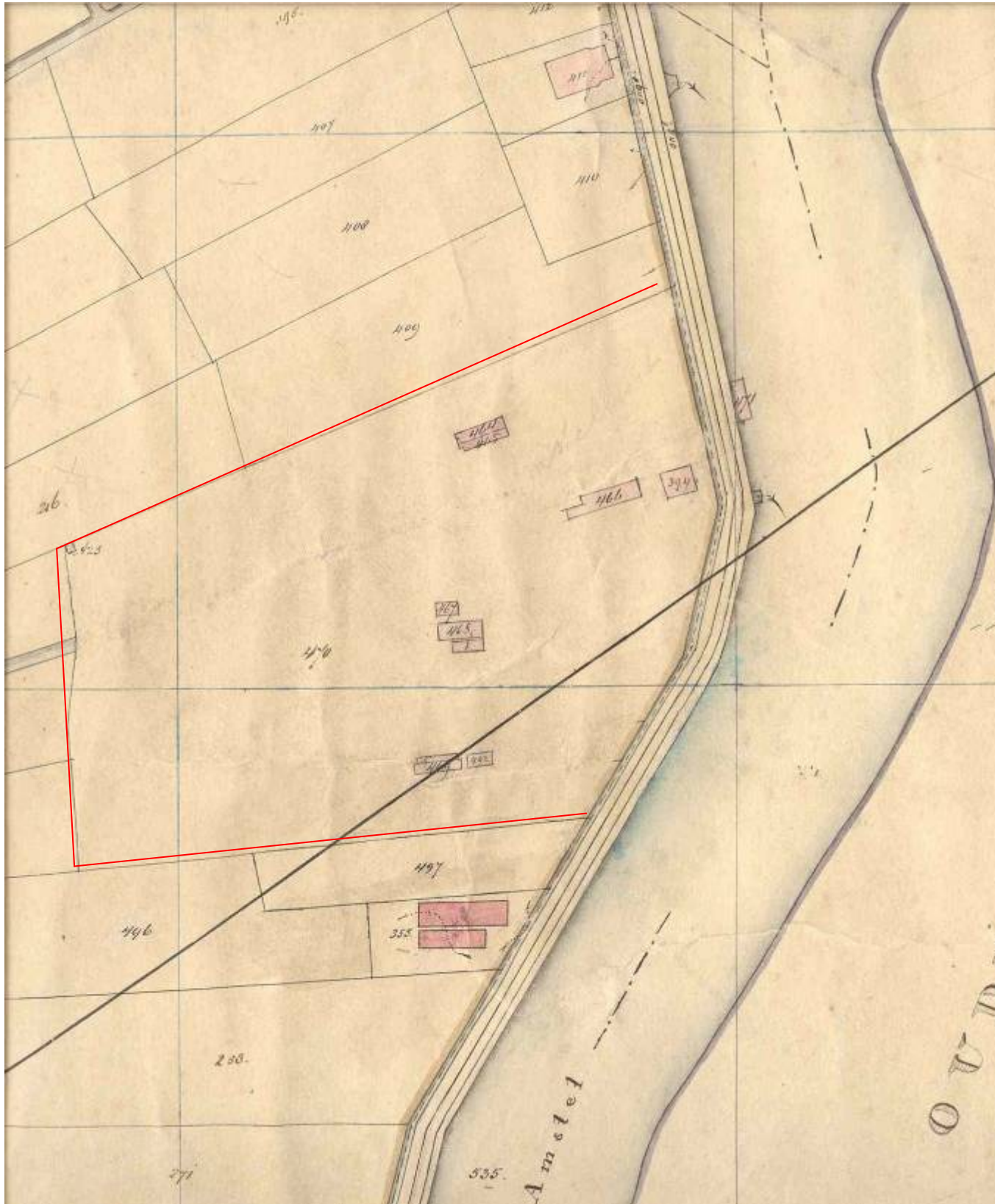
Beschrijvende Voorjaars-Prijs-Courant
EN
NIEUWIGHEDEN voor 1873.

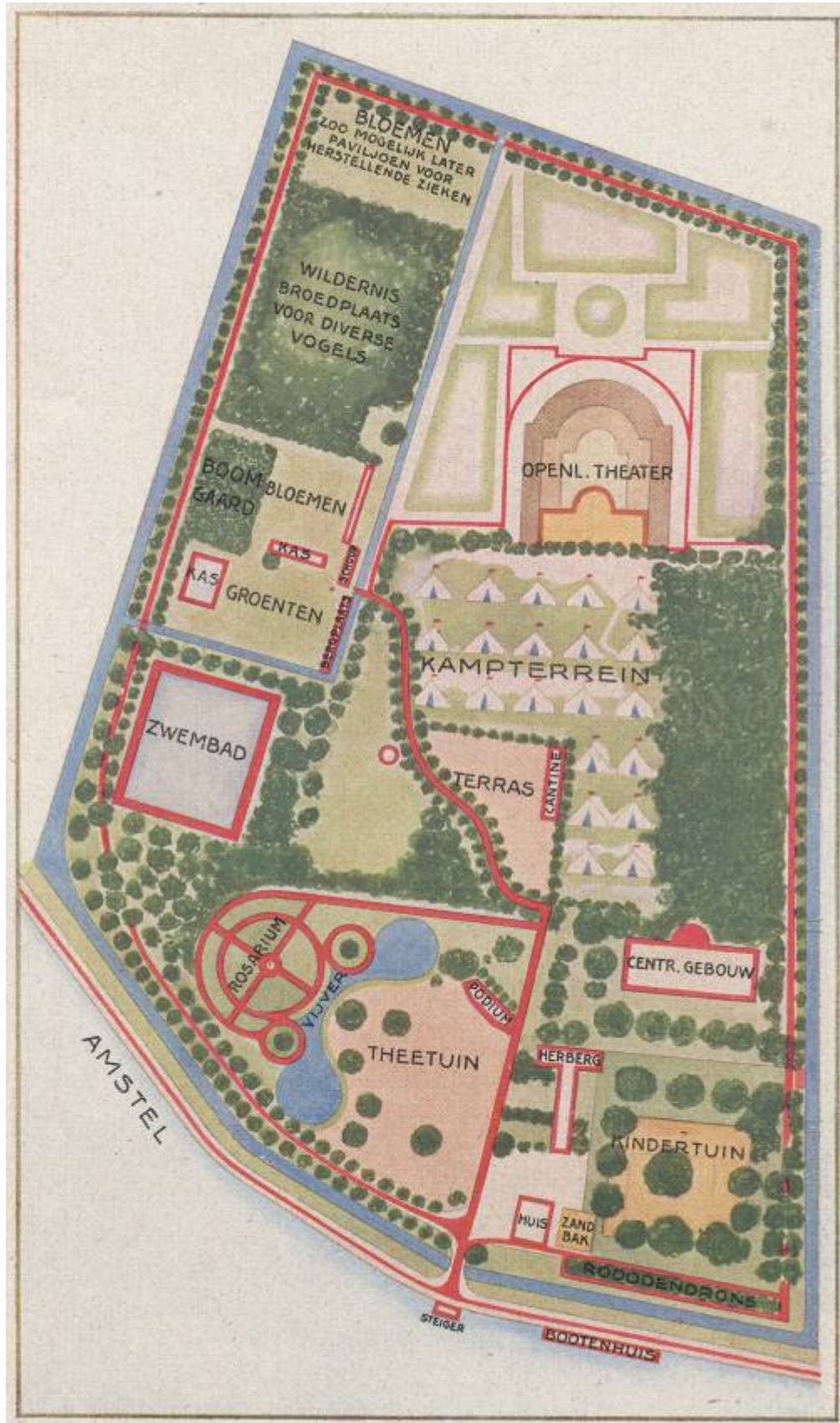
De Kwekerij „DE TUINBOUW”
is groot 6 Hectaren en bevat uitgestrekte Kassen, zeer groote Oranjerie en ruim 200 ramen
Platglas (Bakken); zij ligt 40 minuten gaans van AMSTERDAM; dagelijks gelegenheid per
Stoomboot Volharding.

Vertrekuren der Stoombooten; ligplaats: Amstel bij de Achtergracht:
des morgens 9 uur 30 minuten, des namiddags 1 uur en 3 uur 30 minuten.

Bijlage 5: Amstelrust in de tijd van de kwekerij de Fa. Gebr. Van den Berg-Halverhout, Vogelvlucht 1873

Bijlage 6 : Kadasterkaart met rood-omlijnd Amstelrust, 1885; 1910. Amstelrust in de tijd van G. G. Schrader (kwekerij).

Bijlage 7: Plattegrond Sportpark Amstelrust 1930.